

НОРМА МАСЛАХАТЧИ

ҲУҚУҚ
СОЛИҚЛАР
БУХГАЛТЕРИЯ

2005 йил июлдан чиқа бошлаган

ҚОНУН ИЖОДКОРЛАРИ НИМАЛАР УСТИДА ИШЛАШМОҚДА

АГРАР ИСЛОҲОТЛАРНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСИ

Қонунчилик палатасининг Аграр ва сув ҳўжалиги масалалари қўмитаси ҳамда Ахборот хизмати Ўзбекистонда демократик ислоҳотларни амалга ошириш жараёнида аграр соҳа қонунчилигини такомиллаштириш масалалари бўйича видеоконференция ўтказдилар. Унда депутатлар ва Фермер ҳўжаликлари уюшмаси, бир қатор вазирлик ва идоралар, вилоят ҳокимият органлари, ОАВ вакиллари иштирок этдилар.

Қўмита раиси Муҳаммад-юсуф Тешабоев қишлоқ ҳўжалигида амалга оширилаётган ислоҳотлар ва Қўмитанинг аграр соҳани тартибга соладиган ҳуқуқий базани такомиллаштириш бўйича иши тўғрисида сўзлаб берди. Бугунги кунга келиб 17 қонун ва 110 дан зиёд қонуности ҳужжати қабул қилинган. Бу борадаги иш давом этапти.

М.Тешабоевнинг таъкидлашича, ЎзЛиДеП фракцияси аъзолари «Фермер ҳўжаликлари тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунига ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида»ги қонун лойиҳасини ишлаб чиқишга киришдилар. Вазирлар Маҳкамаси ва Адлия вазирлигига уни тайёрлаш бўйича бир қатор амалий таклифлар ҳам киритилди.

Ўтган давр ичида Қўмита аграр ва сув ҳўжалиги соҳаларида амалга оширилаётган ислоҳотлар, тармоқни модернизациялаш дастурининг бажарилиши, қишлоқ ҳўжалиги маҳсулотини қайта ишлаш ва сотиш, фермерчиликни ривожлантириш бўйича 13 тинглов ўтказди. Қишлоқ ва сув ҳўжалиги, ташқи иқтисодий алоқалар, инвестициялар ва савдо вазирликлари, «Ўзгеодезадастр» давлат қўмитаси, «Ўзстандарт» агентлиги, Ўзбекистон Савдо-саноат палатаси, Қишлоқ ҳўжалиги илмий ишлаб чиқариш маркази, бошқа илмий муассасалар раҳбарларининг хи-

собиотлари тингладилар. 2012 йилда Қўмита назорат-таҳлил фаолиятининг муҳим қисми аграр соҳадаги қонуности ҳужжатлари ижросини ўрганишга қаратилди.

2010–2012 йилларда тармоқ ҳуқуқини мустақамлаш, қонун ҳужжатларини амалга ошириш, янги қонун лойиҳаларини ишлаб чиқишнинг процессуал механизмларини яратишга бағишланган 130 дан ортиқ тадбир, шу жумладан 12 конференция, 30 семинар, 25 даврасуҳбати, 27 кенгайтирилган мажлис ва 50 амалий учрашув ўтказилди. Қўмита аъзолари қишлоқ ҳўжалигида ислоҳотларни амалга ошириш бўйича 380 дан ортиқ таклиф ишлаб чиқди. Тадбир доирасида Қўмитанинг фаолияти тўғрисида видеоролик намойиш этилди, у тайёрлаган бюллетень ва «Ўзбекистон Республикасининг аграр қонунчилиги» китобининг тақдими ўтказилди.

Видеоконференция унинг иштирокчиларига реал режимда мурожаат қилиш, ахборотни интерфаол тарзда айирбошлаш имконини берди. Қўмита аъзолари саволларга жавоб берибгина қолмай, уларнинг айримларини жойининг ўзида ҳал этишга ёрдам ҳам бердилар. Саволлар эса, айниқса минтақалардан, кўп эди. Чунончи, мисол учун, Сурхондарё вилоятидаги балиқ ҳўжалиги раҳбари Бобомуродов ўз тармоғидаги имтиёзлар тўғрисида мутасаддилардан батафсил ахборот олди.

Гулнора АБДУНАЗАРОВА,
махсус мухбиримиз.

ИНТЕГРАЦИЯ

ЎЗАРО МАНФААТЛИ АСОСДА

USAIDнинг Минтақавий иқтисодий ҳамкорлик бўйича лойиҳаси «Professional Ravnaq» компанияси билан биргаликда «Ўзбекистонда ишлаб чиқарувчиларнинг ишлаб чиқариш ва экспорт салоҳиятини мустақамлаш: хом ашё, бутловчи буюмлар ва асбоб-ускуналарни четдан олиб келиш масалалари» маъзусида давра суҳбатини ўтказди. Унда Ўзбекистон ва Қозоғистон бизнеси, давлат органлари ва халқаро ташкилотларининг элликдан ортиқ вакили иштирок этди. Улар Ўзбекистонда экспорт-импорт операциялари, толлинг операцияларини ҳуқуқий тартибга солиш, миллий ишлаб чиқарувчиларнинг ташқи ва ички рақобатбардошлигини ошириш, савдо алоқалари ва бошқа масалаларни муҳокама қилдилар.

3-бетда

ҚОНУНЧИЛИКДАГИ ЯНГИЛИКЛАР

ЯНГИ ҲУЖЖАТЛАРНИ ТАҚДИМ ЭТАМИЗ

Тақдим этилаётган, шунингдек сўнгги пайтда қабул қилинган бошқа ҳужжатларнинг тўлиқ матни билан norma.uz сайтида танишиб чиқишингиз мумкин.

44 ҚОНУН ТАКОМИЛЛАШТИРИЛДИ

30.04.2013 йилдаги «Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида»ги ЎРҚ-352-сон Қонун билан 44 та қонун ҳужжатига ўзгартиришлар киритилди. Улар орасида Ўзбекистон Республикасининг Меҳнат кодекси, Жиноят кодекси, Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекси, Божхона кодекси, Ҳаво кодекси, Фуқаролик процессуал кодекси, Хўжалик процессуал кодекси, Оила кодекси, «Давлат санитария назорати тўғрисида» (3.07.1992 йилдаги 657-ХII-сон), «Аудиторлик фаолияти тўғрисида» (26.05.2000 йилдаги 78-II-сон Қонун таҳририда), «Табиатни муҳофаза қилиш тўғрисида» (9.12.1992 йилдаги 754-ХII-сон), «Сув ва сувдан фойдаланиш тўғрисида» (6.05.1993 йилдаги 837-ХII-сон), «Ветеринария тўғрисида» (3.09.1993 йилдаги 935-ХII-сон), «Музейлар тўғрисида» (12.09.2008 йилдаги ЎРҚ-177-сон), «Оилавий тадбиркорлик тўғрисида» (26.04.2012 йилдаги ЎРҚ-327-сон), «Кредит ахбороти алмашинуви тўғрисида» (4.10.2011 йилдаги ЎРҚ-301-сон), «Иш берувчининг фуқаролик жавобгарлигини мажбурий сугурта қилиш тўғрисида» (16.04.2009 йилдаги ЎРҚ-210-сон), «Бухгалтерия ҳисоби тўғрисида» (30.08.1996 йилдаги 279-I-сон), «Шаҳар йўловчилар транспорти тўғрисида» (25.04.1997 йилдаги 419-I-сон), «Табиий монополиялар тўғрисида» (24.04.1997 йилдаги 398-I-сон), «Ер ости бойликлари тўғрисида» (13.12.2002 йилдаги 444-II-сон Қонун таҳририда), «Банклар ва банк фаолияти тўғрисида» (25.04.1996 йилдаги 216-I-сон), «Энергиядан оқилона фойдаланиш тўғрисида» (25.04.1997 йилдаги 412-I-сон), «Электрэнергетикаси тўғрисида» (30.09.2009 йилдаги ЎРҚ-225-сон), «Аҳолини сил касаллигидан муҳофаза қилиш тўғрисида» (11.05.2001 йилдаги 215-II-сон), «Метрология тўғрисида» (28.12.1993 йилдаги 1004-ХII-сон), «Атмосфера ҳавосини муҳофаза қилиш тўғрисида» (27.12.1996 йилдаги 353-I-сон), «Ўсимлик дунёсини муҳофаза қилиш ва ундан фойдаланиш тўғрисида» (26.12.1997 йилдаги 543-I-сон), «Қимматли қоғозлар бозори тўғрисида» (22.07.2008 йилдаги ЎРҚ-163-сон), «Сугурта фаолияти тўғрисида» (5.04.2002 йилдаги 358-II-сон), «Микрокредит ташкилотлари тўғрисида» (20.09.2006 йилдаги ЎРҚ-53-сон), «Транспорт воситалари эгаларининг фуқаролик жавобгарлигини мажбурий сугурта қилиш тўғрисида» (21.04.2008 йилдаги ЎРҚ-155-сон), «Маданий бойликларнинг олиб чиқиши ва олиб кирилиши тўғрисида» (29.08.1998 йилдаги 678-I-сон), «Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида» (2.05.2012 йилдаги 69-II-сон Қонун таҳририда), «Телекоммуникациялар тўғрисида» (20.08.1999 йилдаги 822-I-сон), «Маданий мерос объектларини муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланиш тўғрисида» (30.08.2001 йилдаги 269-II-сон), «Реклама тўғрисида» (25.12.1998 йилдаги 723-I-сон), «Радиочастота спектри тўғрисида» (25.12.1998 йилдаги 725-I-сон), «Стандартлаштириш тўғрисида» (28.12.1993 йилдаги 1002-ХII-сон), «Фаолиятнинг айрим тур-

ларини лицензиялаш тўғрисида» (25.05.2000 йилдаги 71-II-сон), «Радиациявий хавфсизлик тўғрисида» (31.08.2000 йилдаги 120-II-сон), «Ноширлик фаолияти тўғрисида» (30.08.1996 йилдаги 274-I-сон), «Ўрмон тўғрисида» (15.04.1999 йилдаги 770-I-сон), «Ўзбекистон Республикасида ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш тўғрисида» (18.11.1991 йилдаги 422-ХII-сон) қонунлар, Ўзбекистон Республикаси Табиатни муҳофаза қилиш давлат қўмитаси тўғрисидаги низом (Олий Мажлиснинг 26.04.1996 йилдаги 232-I-сон қарори билан тасдиқланган), шунингдек Олий Мажлиснинг «Амалга оширилиши учун лицензиялар талаб қилинадиган фаолият турларининг рўйхати тўғрисида»ги қарорига (12.05.2001 йилдаги 222-II-сон) 1-илова бор.

(ЎРҚ-352-сон Қонун билан қонун ҳужжатларига киритилган ўзгартиш ва қўшимчаларнинг батафсил шарҳи, шунингдек Қонун матнини norma.uz сайтида ўқинг).

ПОЙТАХТНИ ЁРИТИШДА ТЕЖАМКОР БЎЛАДИЛАР

Вазирлар Маҳкамасининг 1.05.2013 йилдаги 115-сон қарори билан Ислом тараққиёт банки иштирокида «Тошкент шаҳри кўчаларини ёритиш тизимида энергетик жиҳатдан самарали технологияларни жорий этиш» лойиҳасини амалга ошириш бўйича бирламчи чора-тадбирлар тасдиқланди. У электр энергияси сарфини қисқартириш мақсадида энергияни кўп талаб қилувчи ускуналарни энергетик жиҳатдан самарали технологияларга алмаштириш йўли билан пойтахт кўчаларидаги электр тармоқларни модернизациялашга йўналтирилган.

2013 йил 10 февралда Ислом тараққиёт банки (ИТБ) Директорлар кенгаши 15 йилга, шу жумла-

дан 2014–2016 йилларда ушбу лойиҳани амалга оширишга 3 йиллик имтиёзли даврни инобатга олган ҳолда, 36 млн АҚШ доллари тақдим этилишини маъқуллади.

Пойтахт ҳокимлиги ҳузуридаги «Тошшаҳарнур» давлат унитар корхонаси лойиҳани самарали амалга ошириш ва ИТБ мабл ағларидан мақсадли фойдаланиш учун масъул ижроия органи этиб тайинланди. У Ўзбекистон номидан инвестиция лойиҳасини молиялаш бўйича ИТБ билан битим имзолаш ваколатига эга.

2-бетда

ЯНГИ ҲУЖЖАТЛАРНИ ТАҚДИМ ЭТАМИЗ

1-бетда Инвестиция лойиҳаси доирасидаги чора-тадбирларни мувофиқлаштириш ва амалга ошириш ҳамда жалб этилаётган маблағлардан мақсадли фойдаланиш учун жавобгарлик Тошкент ҳокимлигига юклатилди.

ҚИШЛОҚДАГИ УЙЛАРГА ИНВЕСТИЦИЯЛАР

Вазирлар Маҳкамасининг 1.05.2013 йилдаги 116-сон қарори билан Қишлоқ жойларда намунавий лойиҳалар бўйича якка тартибдаги уй-жойлар қурилиши дастурини самарали амалга оширишни таъминлашга доир қўшимча чора-тадбирлар қабул қилинди.

Президентнинг мазкур Дастурни тасдиқлаган 4.01.2013 йилдаги ПҚ-1902-сон қарорини бажариш юзасидан, шунингдек қишлоқ жойларда намунавий лойиҳалар бўйича якка тартибдаги уй-жойлар қурилишини сифатли қурилиш материаллари билан узлуксиз таъминлаш мақсадида Вазирлар Маҳкамаси қуйидагиларни белгилади:

Осиё тараққиёт банкнинг 20 млн АҚШ доллари миқдоридаги қарзининг биринчи транши маблағларининг бир қисмини 2013 йилда «тайёр ҳолда топшириш» шартларида бундай қурилишни молиялаштириш учун ажратиш;

тижорат банкларининг имтиёзли ипотека кредитларини, Осиё тараққиёт банкнинг 100 млн АҚШ доллари миқдоридаги қарзининг иккинчи транши маблағларининг бир қисмини ва Молия вазирлигининг мақсадли кредит линиясини жалб этган ҳолда 2013 йилда қишлоқ жойларда намунавий лойиҳалар бўйича «тайёр ҳолда топшириш» назарда тутилган якка тартибдаги уй-жойлар сонини иштирақ этувчи тижорат банклари ўртасида тақсимлаш.

Қарор билан Қишлоқ жойларда намунавий лойиҳалар бўйича якка тартибдаги уй-жойлар қурилиши дастурини самарали амалга оширишга доир бошқа масалалар ҳам тартибга солинди.

«MADE IN DZHIZAK» УЯЛИ ТЕЛЕФОНЛАРИ

Вазирлар Маҳкамасининг 2.05.2013 йилдаги 118-сон қарори билан «Жиззах» махсус индустриал зонаси ҳудудида юксак технологияли ишлаб чиқаришларни ташкил этиш чора-тадбирлари қабул қилинди.

Президентнинг 18.03.2013 йилдаги ПФ-4516-сон Фармонида мувофиқ рақобатбардош ва экспортга йўналтирилган маҳсулот ишлаб чиқаришни таъминлайдиган замонавий юксак технологияли саноат ишлаб чиқаришларини ташкил этиш, Сирдарё вилоятининг ресурс салоҳияти ва аҳоли даромадларини ошириш

мақсадида янги иш ўринлари яратиш учун Қарор билан 6.04.2013 йилда ТИАИСВ тимсолида Ўзбекистон Республикаси Ҳукумати билан «ZTE (H.K.) Limited» (Хитой Халқ Республикаси) ва «Wenzhou Jinsheng Trade Co., Ltd» (Хитой Халқ Республикаси) компаниялари ўртасида тузилган инвестиция шартномалари тасдиқланди.

«ZTE (H.K.) Limited» мобил телефонлар ва уларнинг аксессуарлари билан ички истеъмол бозорини тўлиқ тўлдириш ва уларни экспорт қилишни таъминлаш учун уларни ишлаб чиқариш бўйича корхона ташкил этади. Йиллик ишлаб чиқариш куввати 100 минг бирликни ташкил этиб, 50 та иш ўрни яратилади.

«Wenzhou Jinsheng Trade Co., Ltd» акрил санитария-техник асбоблари ва уларнинг бутловчи буюмларини ишлаб чиқариш (йилига 1,2 млн бирлик), терини қайта ишлашда ва чарм-пойабзал буюмлари ишлаб чиқаришда чиқитсиз технологияларни таъминлайдиган чорвачилик хом ашёси ва уларнинг иккиламчи чиқиндиларини қайта ишлашнинг тўлиқ цикли замонавий линияларини ташкил этиш (йилига 1 минг тонна) ҳамда уй ҳайвонлари ва паррандалар учун озуқа ишлаб чиқаришни ташкил этишга (йилига 1 минг тонна) инвестиция қилади. Ушбу ишлаб чиқаришларда 300 иш ўрни барпо этилади.

Бунда ташкил этилган қўшма корхоналар фойда солиғи, мол-мулк солиғи, ободонлаштириш ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш солиғи, кичик корхоналар учун ягона солиқ тўлови, шунингдек Республика йўл жамғармасига мажбурий ажратмалар тўлашдан 5 йил муддатга озод қилинади. Вазирлар Маҳкамасининг қарорлари билан тасдиқланадиган рўйхатлар бўйича республикада ишлаб чиқарилмайдиган, четдан олиб келинадиган моддий-техник ва бошқа ресурслар божхона тўловларидан озод қилинади (божхона йиғимлари бундан мустасно).

Маълумот учун: «ZTE Corporation» телекоммуникация ускуналари ишлаб чиқарувчи ва тармоқ ечимлари отказиб берувчи жаҳондаги етакчилардан бири бўлиб, телефонлар ишлаб чиқарувчилар жаҳон рейтингининг Топ-5 га киради.

«Wenzhou Jinsheng Trade Co., Ltd» компанияси 2009–2010 йилларда Сирдарё вилоятида тери-пойабзал ва қурилиш маҳсулотларини ишлаб чиқариш инвестиция лойиҳасини амалга оширган («Peng Sheng» ҚК).

БОЖХОНА ВА БИРЖА СОЛИШТИРИШДАН ОЗОД ЭТИЛДИ

Иқтисодий вазирлиги, Молия вазирлиги, Марказий банк бошқаруви, Давлат божхона қўмитасининг қарори (АВ томонидан 2.03.2013 йилда 1482-1-сон билан рўйхатдан ўтказилган) билан Ўзбекистон

Республикаси товар хом ашё биржасида чет эл валютасида тузилган экспорт шартномаларини рўйхатдан ўтказиш, ҳисоб-китобларни ва уларнинг ижроси устидан назоратни амалга ошириш тартиби тўғрисида низомга ўзгартиришлар киритилди.

Уларга мувофиқ сотувчининг,товарни харидорга юклаб жўнатиши учун асос бўлиб, аввалгидек, Ҳисоб-китоб-клиринг палатаси томонидан харидор ўз мажбуриятларини бажарганлиги далилини тасдиқловчи ҳақи тўланган битимлар реестри хизмат қилади. Бироқ эндиликда у товар отказиб бериш учун топшириқнома ҳисобланмайди.

Биржа ва божхона органларининг жойларда экспорт контрактлари ижро этилишини ҳар ой солиштириш мажбурияти бекор қилинди.

Қарор Президентнинг 18.07.2012 йилдаги «Ишбилармонлик муҳитини янада тубдан яхшилаш ва тадбиркорликка янада кенг эркинлик бериш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПФ-4455-сон Фармони ва Вазирлар Маҳкамасининг 30.12.2012 йилдаги «Ташқи савдо операцияларини амалга ошириш билан боғлиқ тартиботларни либераллаштиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги 379-сон қарорига мувофиқ қабул қилинди.

СЎНГИ СТАНДАРТДАН ФОЙДАЛАНИЛСИН

Молия вазирининг буйруғи (АВ томонидан 3.05.2013 йилда 1364-1-сон билан рўйхатдан ўтказилган) билан Ўзбекистон Республикаси бухгалтерия ҳисобининг миллий стандарти (22-сон БҲМС) «Чет эл валютасида ифодаланган активлар ва мажбуриятларнинг ҳисоби»га ўзгартиришлар ва қўшимча киритилди.

Қўшимчаларга мувофиқ баланс валюта моддаларининг турли кўринишларига курс фарқининг хилма-хил усулларини қўллашга йўл қўйилади.

Импорт қилинган товар-моддий қимматликлар (консигнация шартномаларига кўра импорт қилинган товарлар бундан мустасно) ва бошқа активларнинг харид қийматини аниқлашда киритилган ўзгартиришларга мувофиқ эндиликда аввалгидек Маҳсулот (ишлар, хизматлар)ни ишлаб чиқариш ва сотиш харажатлари таркиби ҳамда молиявий натижаларни шакллантириш тартиби тўғрисидаги низомнинг (ВМнинг 5.02.1999 йилдаги 54-сон қарори билан тасдиқланган) 1.1.12-бандига, шунингдек 5-сон БҲМС «Асосий воситалар»га (молия вазирининг АВ томонидан 20.01.2004 йилда 1299-сон билан рўйхатдан ўтказилган буйруғи билан тасдиқланган) мувофиқ шакллантириладиган бошқа харажатлар инобатга олинади. Бироқ МВ томонидан тасдиқланган, АВ томонидан 28.08.1998 йилда 486-сон билан рўйхатдан ўтказилган 4-сон БҲМС «Товар-моддий захиралар» ўрнига МВ томонидан тасдиқланган, АВ томонидан 17.07.2006 йилда 1595-сон билан рўйхатдан ўтказилган янги таҳрирдаги 4-сон БҲМС қоидалари қўлланади.

Тақдим этилган ҳужжатларга қисқача шарҳларни эксперт-юристуимиз Елена ЕРМОХИНА тайёрлади.

МДҲ ВА БОЛТИКЕУИИ МАМЛАКАТЛАРИ ВАЛЮТАЛАРИНИНГ АҚШ ДОЛЛАРИ, ЕВРО ВА РОССИЯ РУБЛИГА НИСБАТАН КУРСЛАРИ

Мамлакат	Сана	АҚШ доллари		Евро		Россия рубли	
		бирлиги	курси	бирлиги	курси	бирлиги	курси
Озарбайжон	13.05.2013	1	0,7846	1	1,0174	1	0,0250
Арманистон	8.05.2013	1	415,25	1	545,60	1	13,36
Беларусь	13.05.2013	1	8 660,00	1	11350,00	1	278,50
Грузия	13.05.2013	1	1,6445	1	2,1388	100	5,2907
Козогистон	13.05.2013	1	150,96	1	198,04	1	4,85
Қирғизистон	13.05.2013	1	48,1289	1	63,1523	1	1,5484
Латвия	14.05.2013	1	0,541000	1	0,702804	1	0,017300
Литва	14.05.2013	1	2,6589	1	3,4528	1	0,084772
Молдова	13.05.2013	1	12,2359	1	16,0530	1	0,3946
Россия	9.05.2013	1	1,0829	1	40,7404	-	-
Тожикистон	13.05.2013	1	4,7575	1	6,1344	1	0,1540
Украина	13.05.2013	100	799,3000	100	1049,8805	10	2,5715
Эстония	31.12.2010	1	11,7107	1	15,6466	1	0,383246

ХОРИЖИЙ ВАЛЮТАЛАРИНИНГ СЎМГА НИСБАТАН ҚИЙМАТИ

Ўзбекистон Республикаси Марказий банки 2013 йил 14 майдан бошлаб валюта операциялари бўйича бухгалтерия ҳисоби, статистик ва бошқа ҳисоботларни юритиш, шунингдек, божхона ва бошқа мажбурий тўловлари учун хорижий валюталарнинг сўмга нисбатан қуйидаги қийматини белгилади:*)

1 Австралия доллари	2068,16	1 Польша злотийси	647,79
1 Англия фунт стерлинги	3181,88	1 СДР	3110,69
1 Дания кронаси	360,78	1 Туркия лираси	1149,14
1 БАА дирҳами	564,67	1 Швейцария франки	2162,41
1 АҚШ доллари	2073,97	1 ЕВРО	2712,39
1 Миср фунти	298,43	10 Жанубий	
1 Исландия кронаси	17,25	Корея воени	18,58
1 Канада доллари	2047,15	10 Япония иенаси	203,57
1 Хитой юани	337,36	1 Россия рубли	66,72
1 Малайзия ринггити	690,86	1 Украина гривнаси	259,47

*) Валюта қийматини белгилаш чоғида Ўзбекистон Республикаси Марказий банки мазкур валюталарни ушбу қийматда сотиш ёки сотиб олиш мажбуриятини олмаган

УШБУ
СОҢДА:

- ✓ ҚОНУН ИЖОДКОРЛАРИ НИМАЛАР УСТИДА ИШЛАШМОҚДА
- Аграр ислохотларнинг ҳуқуқий асоси **1-бет**
- ✓ ҚОНУНЧИЛИКДАГИ ЯНГИЛИКЛАР
- Янги ҳужжатларни тақдим этамиз
- Валюталар курси **1–2-бетлар**
- ✓ ИНТЕГРАЦИЯ

- Ўзаро манфаатли асосда **1, 3–4-бетлар**
- ✓ ИЖТИМОЙ ТАЪМИНОТ
- Архивларда мавжуд бўлмаса...
- Кўҳна дунё кексайиб боряпти **5-бет**
- ✓ ДОЛЗАРБ МАВЗУ
- Пластик карточка турганда пулга не ҳожат!? **6–7-бетлар**

- ✓ КАДРЛАР БЎЛИМИ
- Ходима ишга қайтса...
- Таътил қисмларга бўлинса **7-бет**
- ✓ КРИМИНАЛИСТ ЭКСПЕРТ ЁН ДАФТАРИДАН
- Кесик арқон... ишни фош этди
- Фирибгарлик ўзанидаги абжирлик **8-бет**

ЎЗАРО МАНФААТЛИ АСОСДА

ҲУҚУҚИЙ ЖИҲАТЛАР

ТИАИСВ юридик бошқармаси бошлиги Алишер Каримовнинг тақдими **Ўзбекистон билан Қозоғистон ўртасидаги экспорт-импорт операцияларини ҳуқуқий тартибга солишга** бағишланди. У давлатларимиз ўртасидаги муносабатларни тартибга солувчи асосий ҳужжат 31.10.1998 йилдаги Ўзбекистон Республикаси билан Қозоғистон Республикаси ўртасида абадий дўстлик тўғрисидаги шартнома эканлигини таъкидлади. Шунингдек ташқи иқтисодий ҳамкорликни тартибга солувчи бир қатор Битимлар: МДХ эркин савдо зонасини барпо этиш тўғрисида (15.04.1994 йилда); 1993 йилга савдо-иқтисодий ҳамкорлик тўғрисида (4.01.1993 йилда); Эркин савдо тўғрисида (2.06.1997 йилда); даромадлар ва мол-мулкка икки ёқлама солиқ солишга йўл қўймаслик тўғрисида (12.06.1996 йилда) ва бошқа битимлар имзоланди. 1997 йилдан бошлаб ЎзР билан ҚР ўртасида икки тарафлама ҳамкорлик бўйича қўшма ҳуқуқатлараро комиссия фаолият юритяпти, унинг сўнгги 12-мажлиси 2012 йил 29 ноябрда Тошкентда

бўлиб ўтди.

Мамлакатларимиз ўртасида Ўзбекистон Республикаси ҳуқуқати билан Қозоғистон Республикаси ўртасида Эркин савдо тўғрисида битимга Эркин савдо режимидан йиғимлар тўғрисида баённома (20.03.2006 йилда) имзоланган.

Икки тарафлама савдо тўғрисида сўзларкан, А.Каримов Қозоғистон Ўзбекистоннинг энг йирик савдо ҳамкорлари сирасига киришини таъкидлади. 2012 йил якунлари бўйича мамлакатларимиз ўртасидаги товар обороти 2 751,8 млн долларни ташкил қилди, шу жумладан: экспорт – 1 677,2 млн доллар, импорт – 1 074,6 млн доллар.

Ўзбекистонда қозоқ капитали иштирокидаги 179 корхона, Қозоғистонда эса ЎзР резидентлари иштирокидаги 122 хўжалик юритувчи субъектлар фаолият юритяпти. ТИАИСВ ҳузурида Қозоғистоннинг 3 фирма ва компаниясининг ваколатхоналари акредитация қилинган.

Маърузачи шунингдек товарлар экспортини рағбатлантириш ва мамлакатимизда ташқи савдо фаолиятини либераллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида

БОЖХОНА

МАЪМУРИЯТЧИЛИГИНИНГ ХУСУСИЯТЛАРИ

Экспортни қўллаб-қувватлаш механизмларидан бири **божхона имтиёзлари тизими, бож-тариф билан тартибга солиш ботида экспорт фаолиятининг у ёки бу жиҳатларига дахлдор бўлган масалаларни ҳал қилиш** ҳисобланади. Улар ва божхона амалиётининг бошқа янгиликлари тўғрисида давра суҳбати иштирокчиларини **ДБҚ божхона тарифларини тартибга солиш ва тўловлар ҳисобини юритиш бош бошқармасининг бош инспектори Сайёра Қаюмова** хабардор қилди. Хусусан, бизда товарлар (ишлар, хизматлар) барча турларнинг экспортидан божхона божлари, ҚҚС ва акциз солиғи ундирилмайди. Уларни ташиш, юклаш, юқдан тушириш ва қайта юклаш хизматларига ҳам ҚҚС солинмайди.

имтиёзлар фақат олиб кириладиган товарларнинг тасдиқланган қийматига берилиши назарда тутилган.

«Экспорт-импорт операцияларининг божхона расмийлаштируви» тақдимотининг бир қисми божхона амалиётига киритилган янгиликларнинг шарҳидан иборат бўлди.

2013 йил 20 мартда Адлия вазирлиги томонидан янги **Ўзбекистон Республикаси ҳудудига олиб киришда импорт божхона божи ва қўшилган қиймат солиғидан озод қилинадиган технологик жиҳозлар рўйхати** рўйхатдан ўтказилди (рўйхат рақами 2436). С.Қаюмова технологик жиҳозлар четдан олиб кирилганда импорт божхона божи ва ҚҚС бўйича имтиёзлар бериш тартибидеги ўзгартиришлар тўғрисида батафсил сўзлаб берди.

Президентнинг 24.08.2011 йилдаги ПФ-4354-сон Фармони ва Президентнинг 25.08.2011 йилдаги ПҚ-1604-сон ва 29.01.2013 йилдаги ПҚ-1913-сон қарорлари билан товарларни экспорт қилишда тўланадиган божхона расмийлаштируви йиғимлари амалдагига қараганда ўртача 2 маротабага камайтирилди; 2013 йилнинг 1 апрелидан бошлаб импортчилар – тадбиркорлик субъектлари томонидан божхона тўловлари бўйича имтиёзлар қўлланган ҳолда олиб кириладиган товарларнинг божхона қийматини тасдиқлаш учун экспорт юк божхона декларациясини мажбурий равишда тақдим этиш тартиби жорий этилди. Бугунги кунда ДБҚ Молия вазирлиги ва ТИАИСВ билан биргаликда Импортчилар олиб кириладиган товарларнинг божхона қийматини тасдиқлаш тартиби тўғрисида низом лойиҳасини ишлаб чиқди, унда қонун ҳужжатлари билан белгиланган

Биринчидан, янги Рўйхатдан эҳтиёт қисмлар ва бутловчи буюмлар чиқариб ташланди, чунки Вазирлар Маҳкамасининг 17.12.2012 йилдаги 843-ф-сон Фармойиши билан Хўжалик юритувчи субъектлар олиб кириладиган ва 2016 йил 1 январгача божхона тўловларидан озод қилинадиган, ўрнатилган технологик жиҳозга эҳтиёт қисмлар ва бутловчи буюмлар рўйхати тасдиқланган.

Иккинчидан, импорт божхона божи ва ҚҚС тўлаш бўйича имтиёзлар ТИФ ТН кодлари Рўйхатга киритилган янги технологик жиҳозларга берилади.

Учинчидан, эркин муомалага чиқариш божхона режимда расмийлаштирилаётганда олиб кириладиган жиҳознинг ишлаб чиқарилган йилини тасдиқлаш учун ишлаб чиқарган заводнинг техник паспорти ёки унинг ишлаб чиқарилган йилини тасдиқлайдиган бошқа ҳужжатни тақдим этиш етарлидир.

ТАҲЛИЛИЙ ЖИҲАТЛАР

«Иқтисодий тараққиётга кўмаклашиш» ННТ директори Юлий Юсуповнинг тақдими **миллий ишлаб чиқарувчиларнинг ташқи ва ички рақобатбардошлигини ошириш масалаларига** бағишланди. 2002–2012 йилларда Ўзбекистондан товарлар ва хизматлар экспортининг ҳажмлари 4,4 баравар ўсди. Энг юқори ўсиш суръатларини мевасабзавот маҳсулотлари, табиий газ, қора металллар, туристик хизматлар, ўғитлар, енгил автомобиллар, электр машина ва ускуналари, тўқимачилик маҳсулотлари намойиш этипти.

Марказ директори тўқимачилик секторининг салоҳиятини таъкидлади. Қўшилган қийматнинг энг кўп ўсиши тайёр буюмларни тикиш ҳисобига тўғри келади, чунки трикотаж ва тикувчилик маҳсулотлари пахта толасидан кўп маротаба қиммат туради. Экспертнинг фикрича, пахта толаси ва ип калаванинг, яъни қўшилган қиймат улуши паст бўлган маҳсулотни экспорт қилишда жаҳонда етакчи бўлган (жаҳон бозорида сотувларнинг 10%идан кўпи унга тегишли) Ўзбекистон қимматроқ маҳсулотни ишлаб чиқариш ва экспорт қилиш имкониятларидан етарлича фойдаланмаяпти. Қимматроқ маҳсулот билан ташқи бозорга чиқиш экспорт тушумларини жиддий тарзда кўпайтириши ва импортга қарамликни камайитириши мумкин. Жаҳон тажрибасининг кўрсатишича, нисбатан қисқа даврда тўқимачилик саноа-

тини жиддий ривожлантиришга эришиш мумкин.

Ю.Юсупов импорт ва рақобатбардошликнинг алоқадорлиги масаласига эътибор қаратиб, хом ашё, бутловчи буюмлар, жиҳозларнинг эркин импорти мамлакатимиз маҳсулотларининг рақобатбардошлигини таъминлаш учун зарур шарт эканлигини қайд этди. У тадбиркорлар орасида ўтказилган сўровларнинг баъзи натижалари тўғрисида маълум қилди. Тадбиркорлар нотариф тўсиқлар сирасида: сўмни ЭАВга конвертациялаш; импорт контрактлари бўйича олдиндан тўлашга чекловлар; импорт бутловчи буюмларни, шу жумладан бутун дунёга маълум фирмаларнинг маҳсулотларини мажбурий сертификатлаштириш (ҳар бир янги туркум сертификатланади) ва бошқа масалаларни айтдилар.

Тақдимотни якунларкан, эксперт эътиборини экспортни изчил диверсификациялашнинг муҳимлигига қаратди, бу эришилган ютуқларни сақлаб қолиш имконини беради, бироқ шу билан бирга хом ашё товарлари ва маҳсулотларининг тор гуруҳини олиб чиқишга ҳаддан ташқари қарамликни бартараф этишга, барқарорликни ошириш ва ташқи савдо фаолиятининг очиқ-ошкоралигини оширишга имконият яратади. Муҳим афзалликларга эга бўлган мамлакатимиз учун айти шундай ёндашиш ғоятда самаралидир.

ТОЛЛИНГ ИМКОНИАТЛАРИ

Божхона брокерлари уюшмасининг маслаҳатчиси Холида Усмонова сўзини «толлинг» тушунчасини тушунтиришдан бошлади. Хўжалик юритувчи субъектлар ўртасида ўзаро муносабатлар тури толлинг деб аталиб, унда хом ашё эгаси уни қайта ишловчи корхонага бериб, тайёр маҳсулот натижаси тарзида олади ва қайта ишловчи қайта ишлаш бўйича сарф-харажатлари ва келишилган даромад фоизини тўлайди. Толлинг ТИФнинг, хусусан халқаро меҳнат тақсмоти жараёнида ҳамкорликнинг ғоятда самарали шаклидир. Толлинг чизмалари амалга оширилганда хом ашё бериш шартнома билан расмийлаштирилади, бунда унга ва тайёр маҳсулотга бўлган мулк ҳуқуқи хом ашё эгасида қолади. Қайта ишлаш чоғида қилинган сарф-харажатлар, шу жумладан қайта ишловчи фойдаланган ва сотиб олган материалларнинг қиймати унинг хизматлари нархига киритилади.

Х.Усмонова ушбу соҳадаги мамлакатимиз қонун ҳужжатлари тўғрисида маълум қилди, техник-иқтисодий асосларни расмийлаштириш, толлинг шартномасини тузиш, қайта ишлаш жараёнининг божхона расмийлаштируви, валюта тушумини мажбурий сотишни амалга ошириш тартибини батафсил тушунтирди.

У шунингдек иштирокчилар эътиборини қайта ишлаш божхона режимини қўллаётганда ҳисобга олиш лозим бўлган бир нечта муҳим жиҳатга қаратди.

Агар товарлар ва уларни қайта ишлаш маҳсулотлари биргина божхона органига тақдим этилса, товарларни қайта ишлаш тижорат тусига эга бўлмаса; ундан мақсад товарларни таъмирлаш бўлса; битта контракт бўйича қайта ишланаётган товарларнинг божхона қиймати ЭКИХнинг 500 бараваридан ошмаса, техник-иқтисодий асосларни ТИАИСВ билан келишиш талаб қилинмайди.

3-бетда Қайта ишлаш маҳсулотларининг чиқим миқдори контракт билан белгиланади. Бунда божхона органлари божхона мақсадида унинг мажбурий миқдорини белгилашлари мумкин.

Толлингга чет эл товарлари билан бир қаторда норезидент – чет эллик юри-

дик ёки жисмоний шахс – Ўзбекистон ҳудудида харид қилган мамлакатимиз товарлари ҳам жойлаштирилиши мумкин. Ушбу товарлар – қайта ишлаш хом ашёси, кейинчалик божхона ҳудудида қайта ишлаш режимида декларацияланган ҳолда уларни республикадан олиб чиқмасдан экспорт режимида жойлаштирилади.

ЧЕТ ЭКСПОРТЧИСИНИНГ ПОЗИЦИЯСИ ҚАНДАЙ?

USAIDнинг Минтақавий иқтисодий ҳамкорлик бўйича лойиҳаси мутахассиси Ойжон Бейсеева ўз тақдимотини Ўзбекистон ва Қозоғистондан товарлар экспорти учун шарт-шароитларни такомиллаштиришга бағишлади. У иштирокчиларга Қозоғистон Миллий иқтисодий палатаси мамлакатларимиз ўртасидаги савдони ривожлантиришга тўсқинлик қилаётган муаммоларни аниқлаш бўйича қозоғистонлик экспортчилар орасида сўров ўтказганлиги тўғрисида сўзлаб берди. Улар сирасида Ўзбекистон орқали Афғонистонга транзит ўтадиган вагонларнинг божхонада тўлиққўриқдан ўтказилаётганлиги айtilди, ҳолбуки «Ғалаба» темир йўл божхона постида темир йўл вагонларини сканерлаш учун жиҳозлар мавжуд.

Шунингдек ҚР экспортчиларини Ўзбекистон ҳудудида ўтказиш пунктларида киришнинг янги қоидалари ва чекловларини жорий этиш тўғрисида олдиндан ахборот берилмаслиги ташвишлантиради. Шу боис жорий йилнинг февралда Яллама (ЎЗР) - Қўнисбоев (ҚР) ўтказиш пунктида экспорт юкни олиб ўтиш билан боғлиқ мушкулотлар юзага келган.

Сўровда қатнашганлар божхона қонунчилиги, божхона таомиллари ва уларнинг хусусиятлари, Ўзбекистон божхона постларида ўтказиш режими (қўриқдан ўтказиш, транзит декларацияларини расмийлаштириш, чегарада таомиллар муддатлари) тўғрисида очиқ ва ишончли

ахборот манбаларининг етарли эмаслигига эътибор қаратдилар.

Транспорт муаммолари сирасида жойларда линия контейнерларини қайтармаслик ва ишлатиш ҳоллари, Андижон вилоятидаги Асака бекатида чет олувчилар ва жўнатувчилар учун товарларни жўнатиш/олиш имкониятининг йўқлиги ва бошқа тўсиқлар мавжудлиги айtilди. Шунингдек тўловлар ва ўзаро ҳисоб-китобларга тааллуқли муаммолар ҳам қайд этилди. Уларни ҳал этиш учун ҚР экспортчилари аккредитивлардан фойдаланишни тақлиф қилишди.

О.Бейсеева Қозоғистон экспортчиларининг фикрини ифодалаб, товарлар экспорт-импорт чоғида бундай тўсиқларни бартараф этиш ва халқаро тўлов турларини кенгайтириш мамлакатларимиз ўртасидаги товар оборотини жиддий равишда ошириш имконини бериши мумкинлигини кўрсатди.

Дарвоқе, давра суҳбати тугаганидан кейин худди шундай сўров мамлакатимиз экспортчилари ўртасида ҳам ўтказилди. Уларга товарларни Қозоғистонга олиб кирганда, уларнинг божхона расмийлаштируви ва республикадаги тайинланган жойигача ташиш ёки унинг ҳудуди бўйлаб транзитда, ўзаро ҳисоб-китобларда ва (ёки) банк операцияларини ўтказишда ва ҳоказо ҳолларда қандай муаммоларга тўқнаш келганликларини кўрсатиш тақлиф қилинди.

БОЖХОНА ИТТИФОҚИНИНГ БОЖХОНА КОДЕКСИ НУҚТАИ НАЗАРИДАН

«Атамекен» уюшмасининг (Миллий иқтисодий палата) Божхона иттифоқи ва РФ билан ягона иқтисодий макон масалалари департаменти директори Серик Мусаев Божхона иттифоқи – унинг ичида товарлар билан ўзаро савдода божхона божлари ва иқтисодий тусдаги чекловлар қўлланмайдиган ягона божхона ҳудуди доирасида божхона томонидан тартибга солиш тўғрисида гапириб берди. Тарафлар ягона бож тарифи ва учинчи мамлакатлар, хусусан Ўзбекистон билан товарлар савдосини тартибга солишнинг бошқа ягона чораларини қўллайдилар.

Божхона иттифоқининг ягона божхона ҳудудида божхона маъмуриятчилигини ташкил этишнинг асосий қоидалари қуйидагилардир: ички божхона чегарасида божхона назорати ва расмийлаштирувининг мавжуд эмаслиги; божхона таомиллари (режимлари)нинг бир хилдалиги; ташқи савдо фаолияти субъектларининг божхона сарф-харажатларини минималлаштириш; уларни рўйхатдан ўтказиш ва текширишга ваколатли исталган божхона органига божхона декларациясини топшириш мумкинлиги.

Божхона иттифоқининг Божхона кодексига асосий янгиликлар тўғрисидаги ахборот қизиқарли бўлди. Булар – БИ иттифоқчиси бўлган давлатлардан келиб чиққан ёки БИнинг ягона божхона ҳудудида эркин муомалага чиқарилган товарларнинг божхона расмийлаштируви ва божхона назоратини бекор қилиш; махсус соддалаштиришлардан фойдаланиладиган «Божхона иттифоқининг ягона божхона ҳудуди», «божхона вакили», «ваколатли иқтисодий операторлар» институти, божхона тўловларини таъминлашнинг янги шакли – кафиллик шартномаси тушунчаларининг жорий этилиши; БИга иштирокчи мамлакатлардаги божхона иши соҳасида фаолиятни амалга оширадиган шахсларга доир ягона талаблар; БИнинг бутун ҳудудида транзитнинг ягона шартлари; божхонада декларациялаш учун ҳужжатлар сонини қисқартириш масалаларидир. Яна бир янгилик – божхона назорати чоғида товарлар ва уларга доир ҳужжатларни

ФИКРЛАР ЯҚДИЛЛИГИ

Учрашувда иштирок этган иккала мамлакат бизнеси вакиллари ўтказилган тадбирнинг муҳимлигини қайд этиб, давлат органлари ва халқаро ташкилотларнинг вакиллари улар экспорт фаолиятини амалга ошираётганда тўқнаш келадиган бир қатор муаммоларни кўрсатдилар.

USAIDнинг Минтақавий иқтисодий ҳамкорлик бўйича лойиҳасининг раҳбари Виктор Продедович яқун чиқараркан, ушбу учрашув иккала мамлакат бизнесменларига янги билимлар олиш, уларни қизиқтираётган савол-

ушлаб қолиш тартибини белгилайдиган боб. Шунингдек божхона иши соҳасида фаолиятни лицензиялаш тўлиқ олиб ташланди.

Одатланилган атамалар ҳам ўзгарди. Божхона брокери энди божхона вакили, божхона режимлари – божхона таомиллари, таомиллар эса операциялар деб номланди, шу жумладан контейнерларни ўз ичига оладиган товарлар тоифаси эса оддийгина қилиб транспорт воситалари деб атала бошланди.

Улар олдиндан декларация қилинганда товарларни божхона органига тақдим этиш, божхона божларини тўлаш бўйича кечиктириш муддатлари, кечиктириш тақдим этиладиган ҳоллар рўйхати қўпайтирилди, вақтинча сақлаш муддати 4 ойга қадар узайтирилди.

Шу билан бир қаторда товарларни чиқариш муддатлари қисқартирилди (2 кун ўрнига 1 кун), товарларни чиқаришни узайтиришнинг энг юқори муддати (10 кунгача) ва унинг шартлари белгиланди.

Қозоғистонлик вакил махсус соддалаштиришлар назарда тутилган янги «ваколатли иқтисодий оператор» институти тўғрисида батафсил ҳикоя қилди.

Хулосада С.Мусаев Қозоғистоннинг божхона қонунчилигини такомиллаштириш бўйича ўзининг мулоҳазалари билан ўртоқлашди. Булар – божхона органларининг вазифасини қатъиян фискал ва ҳуқуқни муҳофаза қилишдан халқаро савдога ёрдам беришга ўзгартириш; божхона декларациясини топширишда ҳужжатлар сонини тўрттага қисқартириш (товарларга декларация, транспорт ҳужжатлари, ҳисобварақ-фактура (инвойс) ва ўров варағи); қарз божхона органларининг айби билан ҳосил бўлганда пеня ҳисобланмаслиги ва ТИФ иштирокчиларини маъмурий жавобгарликка жалб этмаслик. Шунингдек у ҚР божхона қонунчилигида «тадбиркорнинг айбисизлик презумпцияси» қоидасини, шунингдек ундаги барча бартараф этилмайдиган иккиланишлар, зиддиятлар ва тушунмовчиликлар ТИФ иштирокчиси фойдасига талқин қилинишини назарда тутадиган меъёрни мустаҳкамлаш зарур деб ҳисоблайди.

ларга жавоб топиш ва амалий муносабатларни ўрнатиш имконини берди деб таъкидлади.

Давра суҳбати якунида тадбиркорлар Ўзбекистондан Қозоғистонга ва Қозоғистондан Ўзбекистонга маҳсулот етказиб бериш бўйича бир нечта келишув баённомаларини имзоладилар. Кейинги учрашувни Қозоғистонда шу йилнинг ёзида ўтказиш истаги билдирилди.

Гулнора АБДУНАЗАРОВА,
махсус мухбиримиз.
Муаллиф олган
фотосуратлар.

РЕКЛАМА

“AMIR-AUDIT” МЧЖ

аудиторлик ташкилоти

28.03.2008 йилдаги 00843-сон лицензия.

ЎЗР АБнинг 12.01.2005 йилдаги 991-сон гувоҳномаси.

Ўзбекистон Республикасидаги барча хўжалик юритувчи субъектларда аудиторлик текширувлари ўтказиш

Малака сертификатли аудиторларни ишга қабул қиламиз

Бухгалтерия ҳисоботи ва баланс тузиш

Тел.: (+99899) 187-04-68, (+99894) 644-62-23, 296-55-78; факс (8371) 296-52-15

ЭЪЛОНЛАР

ЮРИДИК ХИЗМАТЛАР

Кўчмас мулк бўйича юрист маслаҳатлари. Кадастр*. Тел. 346-16-89.

ADVOKAT ELITE. Судларда вакиллик қилиш. Корхоналар, ваколатхоналарни рўйхатдан ўтказиш, қайта ташкил этиш ва уларга юридик хизмат кўрсатиш*. Тел.: 281-52-39, 346-16-89.

БАҲОЛАШ ХИЗМАТЛАРИ

Асосий фондлар, кўчмас мулк, автотранспорт, бизнес-режаларни қайта баҳолаш*. Тел.: (+998 98) 365-33-50, (+998 71) 245-75-47.

Хизматлар лицензияланган. Товар сертификатланган.

АРХИВЛАРДА МАВЖУД БЎЛМАСА...

Агар ташкилотда иш жойларини аттестациялаш ҳужжатлари сақланмаган бўлса, зарарли меҳнат шароитларида ишлайдиган ходимларга берилган имтиёзли пенсияга доир ҳуқуқни қандай тасдиқлаш лозим бўлади?

С.Қодирова,
«Ўзнавигация» КБ бошлиғи.

– Умумий қоидага кўра ходимларнинг айрим тоифалари учун белгиланганимтиёзлишартларда пенсия олиш ҳуқуқини тасдиқлаш учун махсус стажни (Пенсияга чиқиш ҳуқуқини берувчи ишлаб чиқаришлар, муассасалар, ширкатлар, касблар ва лавозимларнинг 1, 2, 3-руйхатлари, ВМнинг 12.05.1994 йилдаги 250-сон қарори билан тасдиқланган) тасдиқлаш мақсадида тасдиқланган шакл бўйича фақат ташкилотнинг аниқлаштирувчи маълумотномалари тақдим этилиши керак (Давлат пенсияларини тайинлаш ва тўлаш тартиби тўғрисида низомнинг 70-банди, ВМнинг 8.09.2011 йилдаги 252-сон қарорига 1-илова, бундан кейин – Низом).

Ариза берувчи пенсия тайинлаш учун тақдим этган ҳужжатларнинг асосланганлиги ва ишончлилигига шубҳа туғилган тақдирда Пенсия жамғармаси бўлими уларни текшириш тўғрисида қарор чиқариши мумкин. Айни шунда ташкилот ёки корхона берган ҳар бир маълумотнома ҳужжат билан, мазкур ҳолда қатъий ҳисобот ҳужжатлари ҳисобланадиган ва ташкилотда 50 йил мобайнида сақланиши керак бўлган иш жойларини аттестациялаш материаллари билан тасдиқланиши керак (ВМнинг 12.05.1994 йилдаги 250-сон қарори 2-банди, Меҳнат вазирлиги ва Соғлиқни сақлаш вазирлиги томонидан тасдиқланган, АВ томонидан 28.05.1996 йилда 247-сон билан рўйхатдан ўтказилган Меҳнат

шароитларини баҳолаш ва иш жойларини меҳнат шароитлари бўйича аттестациялаш услубиятининг 1.9, 4.1–4.3-бандлари).

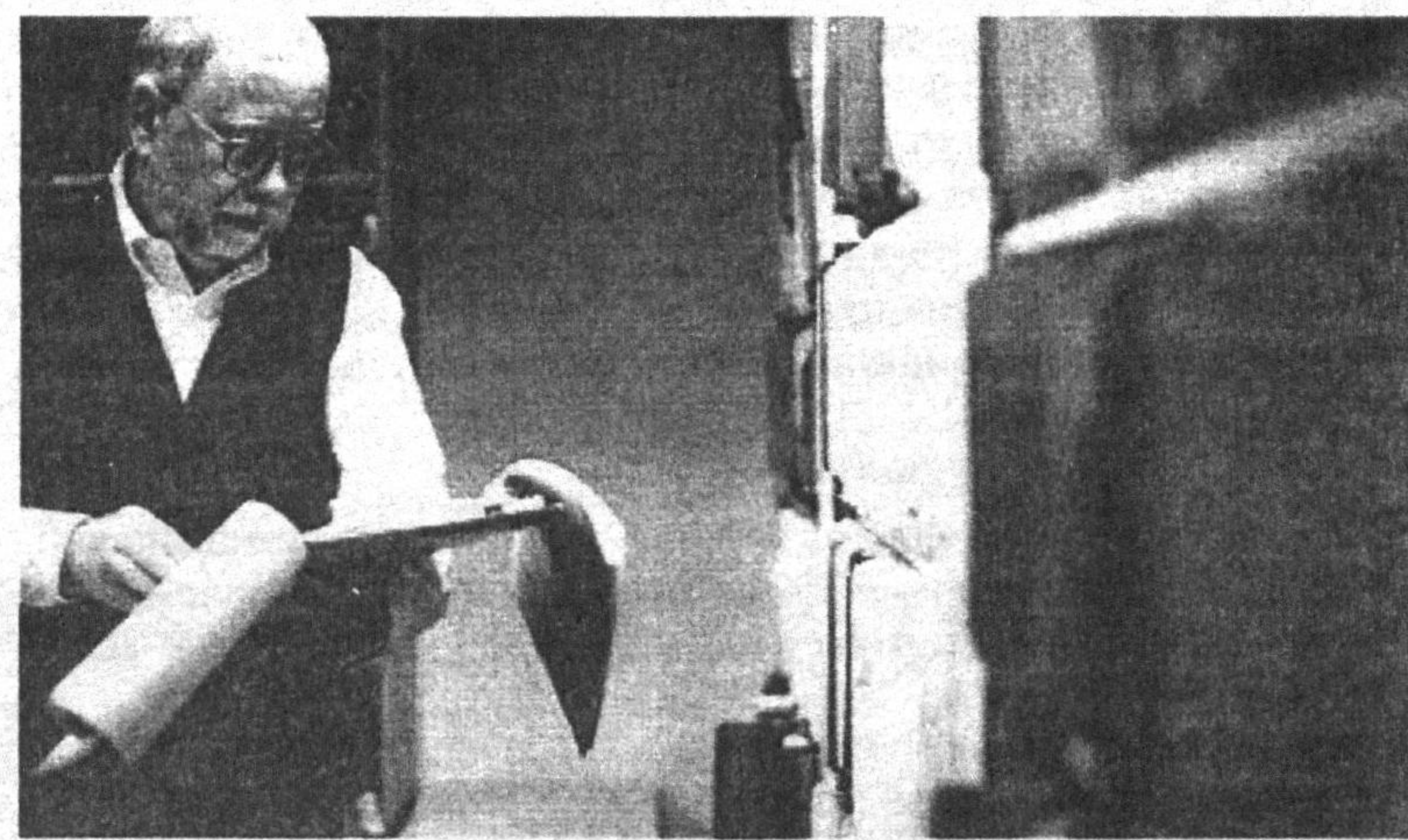
Текшириш тасдиқловчи ҳужжатларни берган ташкилотда ёки архивда амалга оширилади. Текшириш натижалари бўйича икки нусхада далолатнома тузилади, у текширувчининг ва ташкилот ёки архив мансабдор шахсининг имзоси, шунингдек ташкилот ёки архивнинг муҳри билан тасдиқланади. Далолатноманинг бир нусхаси ташкилот ёки архивда, иккинчи нусхаси Пенсия жамғармаси бўлимида қолади. Далолатномада тасдиқловчи ҳужжатларнинг ким томонидан берилганлиги ва текшириш вақтида ҳужжатларнинг жойлашган жойи тўғрисидаги маълумот мажбурий тартибда кўрсатилади. Пенсия жамғармаси бўлими пенсия тайинлаш учун тақдим этилган ҳужжатларни текшириш тўғрисида қарор чиқарган ҳолларда, текшириш тамом бўлиш муддатидан қатъи назар, пенсия тайинлаш учун дастлаб мурожаат қилинган сана пенсия тайинлаш учун мурожаат қилинган сана ҳисобланади (Низомнинг 11-банди).

Амалиётда ҳақиқатан ҳам иш жойларини аттестациялаш материаллари сақланмаслиги мумкин, зеро иш жойларини мажбурий аттестациялаш талаби 1994 йилда жорий этилган, бунгача эса қонунчилик ушбу таомилни аниқ тартибга солишни назарда тутмаган. Шу сабабли, деб ҳисоблайди айрим экспертлар, аввал амалда

бўлган қонун ҳужжатларида назарда тутилган зарарли ва меҳнат шароити оғир ишларда ишлаган шахслар учун имтиёзли пенсия билан таъминланиш тартиби сақлаб қолиниши керак («Фуқароларнинг давлат пенсия таъминоти тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунини амалга киритиш тартиби ҳақида» Олий Советнинг 3.09.1993 йилдаги 939-XII-сон қарори 4-банди).

Пенсия жамғармаси бўлими томонидан чиқарилган пенсия тайинлаш тўғрисидаги қарорга рози бўлинмаган тақдирда, ушбу масала фуқаролик ишлари бўйича суд томонидан ҳал этилади (Низомнинг 82-банди).

Пенсия жамғармаси тегишли бўлимнинг хатти-ҳаракати устидан пенсия тайинлаш тўғрисида қарор қабул қилинган санадан бошлаб 3 ой ичида берилмаган шикоятда барча асослар, шу жумладан юқорида келтирилган, имтиёзли пенсия олиш ҳуқуқини исботлайдиган асослар ҳам кўрсатилиши мумкин (Фуқаролик процессуал кодексининг 269-моддаси, 30.08.1995

йилдаги «Фуқароларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларини бузадиган хатти-ҳаракатлар ва қарорлар устидан судга шикоят қилиш тўғрисида»ги 108-сон Қонуннинг 4-моддаси, Олий суд Пленумининг 19.07.1996 йилдаги «Фуқароларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларини бузадиган хатти-ҳаракатлар ва қарорлар устидан келтирилган шикоятларни судларда кўриш амалиёти тўғрисида» 18-сон қарори).

Бундан ташқари, кўрсатилган рўйхатларни қўллаш билан боғлиқ барча ноаниқ вазиятлар

бўйича фуқаро ёки ташкилот Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлигига ҳамда Молия вазирлигига мурожаат қилишга ҳақлидир, улар Ёши бўйича имтиёзли шартларда пенсияга чиқиш ҳуқуқини берувчи ишлаб чиқаришлар, муассасалар, ишлар, касблар, лавозимлар ва кўрсаткичлар рўйхатларини татбиқ қилиш тартиби тўғрисида тушунтиришлар беришга мажбурлар (ВМнинг 12.05.1994 йилдаги 250-сон қарори 3-банди).

Римма СОЛОДОВНИКОВА,
эксперт-юристимиз.

Тахририятдан. Газетамизга ўқувчиларимиздан уларнинг иш стажини тасдиқлайдиган маълумотнома ёки бошқа ҳужжатларни олиш мумкин бўлмаётганлиги тўғрисида борган сари кўп хатлар келмоқда. Ташкилотлар ва корхоналарда архивлар ночор ҳолатда сақланади, ҳужжалик юритувчи субъектлар, айниқса кичик бизнесда, тугатилган ёки банкрот бўлган тақдирда ҳужжатлар давлат архивларига берилмайди.

Мазкур соҳадаги қонун ҳужжатлари доимо такомиллаштириб борилаётганлигини таъкидлаш лозим. «Архив иши тўғрисида»ги Қонунда (15.06.2010 йилдаги ЎРҚ-252-сон) унга риоя этмаслик учун жавобгарлик назарда тутилган, бироқ у узоқ вақт сақланадиган ҳужжатлар билан қонунқоидаларга мувофиқ ишламаганлик, уларни давлат архивларига ўз вақтида топширмаганлик учун иш берувчилар, архивлар мутахассисларига нисбатан маъмурий ёки жиноий санкцияларни белгилайдиган махсус меъёрлар билан мустаҳкамланмаган.

Фикримизча, архив ишини лозим даражада юритмаганлик учун тегишли маъмурий жазо, бошқа шахсларнинг манфаатларига салмоқли зарар етказилганда жиноий жазони жорий этиш ижтимоий адолат ва қонунийлик қоидаларини амалга оширишга имкон беради. Зеро нафақат ижтимоий таъминотга ҳуқуқ олинishi, балки бошқа юридик далилларни белгилаш ҳам айни архив билан боғлиқдир.

КЎҲНА ДУНЁ КЕКСАЙИБ БОРЯПТИ

Асримиз охирига келиб, бир пенсионерга икки нафар солиқ тўловчидан камроқ одам тўғри келадиган бўлади. Дунё бўйича ўртача прогноз ана шундай. Бироқ ҳар бир мамлакатда ўзининг шарт-шароити бор.

Аҳоли ҳатто Ҳиндистон ва Хитойда ҳам шиддат билан кексайиб борапти. Сизтл университети социологлари кейинги 60 йил учун демографик маълумотлар асосида ўз математик моделлари асосида дунё аҳолисининг келажакини ҳисоблаб чиқдилар.

Унга кўра 2100 йилга келиб дунёда 85 ёшдан ошган кишилар бир неча баробар кўпаяди. АҚШда бир пенсионерга 1,8 солиқ тўловчи тўғри келади. Европа, Хитой ва Россияда уни ҳозиргидек саккиз нафар меҳнатга лаёқатли фуқаро ўрнига 1,6 киши боқади. Ҳиндистонда – ўн бир киши ўрнига икки киши.

Олимлар уларнинг ҳулосалари мамлакатларга ижтимоий, демографик ва пенсия сиёсатининг мақбул стратегияларини олдиндан ишлаб чиқиш ва амалга оширишда ёрдам беради деб умид қилишяпти. Кўп мамлакатларнинг таҳлилчилари ҳам ҳамкасбларининг фикрига кўшилиб, аср охирига бориб пенсия ёши ва меҳнат стажининг ошишини башорат қиляптилар.

Россия, Хитой ва Ҳиндистонда навқирон аҳолининг етишмаслиги муаммоси энг яқин вақтда кескинлашади, деб ҳисоблашмоқда улар. Ҳозирдаёқ ушбу мамлакатларнинг меҳнатга лаёқатли аҳолиси ҳаддан ташқари пенсия юкласига эгадир. Ишловчи кишилар ўз болаларидан ташқари кекса қариндошларини ҳам боқмоқдалар. Кекса кишиларга қараш бўйича хизматлар ва институтлар

якши ривожланмаганлиги туфайли барча юклама одатда оила зиммасига тушади. Сўров натижаларининг кўрсатишича, кишилар камида икки фарзандли бўлишни хошлашади, бироқ бунга имконлари йўқ. Ҳозирги аёллар янги шароитларга мослашишга мажбурлар. Ўқиш ва мақбул турмуш шароитларини таъминлаш зарурлиги боис биринчи боланинг туғилишида ўрта ёш 30 га бориб қоляпти.

Қисқаси, Фарбэкспертларининг прогнози ҳақиқатга жуда яқин. Иқтисодий турмуш шароитлари ва кадрятларнинг ўзгариши оилаларда болалар сонининг камайишига олиб келмоқда. Бир вақтнинг ўзида тиббиётнинг ривожланиши билан умрнинг узайиши ва сифати ошиб борапти. Авлодлар мувозанати кекса кишилар томонига ўзгарапти.

Барча мамлакатларда ушбу тамойиллар мавжуд бўлса-да, бироқ улар турли босқичларда туришибди. Агар Шимолий Европада ушбу босқичга 1970-йиллар бошида киришилган бўлса, БРИКС давлатлари унга фақат 1990-йиллар бошида дуч келишди. Европа мамлакатларида туғилиш даражаси ҳар бир аёлга 1,2–1,3 болани ташкил этади. Россияда ушбу рақам бироз кўп – 1,4–1,5 бола, бироқ бу ҳол туғилишнинг вафот этишга нисбатан кўп бўлишига монелик қилаётир. Шу сабабли меҳнатга лаёқатли аҳоли фақат кўчиб келувчилар (мигрантлар) ҳисобига шиддат билан камаяди ёки кўпаяди. Интернет тармоғи материалларидан.

ЭЪЛОНЛАР

БЕВОСИТА МУЛОҚОТ

уяли телефондан +99871

стационар телефондан 8371

Солиқ солиш ва бухгалтерия масалалари юзасидан саволларингизга телефон орқали жавоб берамиз. Соат 10.00 дан 12.00 гача

Хизматлар бепул

ҲУРМАТЛИ ГАЗЕТХОНЛАР!

«Солиқ ва божхона хабарлари» ва «Норма маслаҳатчи» газеталарида қандай мавзулар ёритилишини хоҳлайсиз?

Таклиф ва истакларингизни 283-36-34 телефони орқали билдиришингиз мумкин.

Биз билан бирга бўлганингиздан мамнунмиз.

Тахририят.

ПЛАСТИК КАРТОЧКА ТУРГАНДА

Жорий йил бошларидаги ҳолатга кўра Навоий вилоятининг чакана савдо бозорида фаолият олиб бораётган банклари 488 000 дан ортиқ пластик карточкаларни эмиссия қилдилар. 2011 йилнинг шу санасига қиёсланадиган бўлса, муомалага чиқарилган пластик карточкалар қарийб 12 фоизга кўпайди. Бундай ўсиш суръатлари сақланиб турадиган бўлса, 2013 йилнинг ўрталарига бориб минтақадаги электрон «ҳамёнлар» сони ярим миллиондан ошади.

Бухоролик танишларим Навоийга қилган сафарлари чоғида ҳамма ерда ҳисоб-китобни ортиқча муаммосиз пластик карточка билан амалга оширишга муваффақ бўлганларидан қувонганликларини рўй-рост айтдилар. Аҳвол шу зайил кетаверса, барча навоийликларнинг чўнтагида ёки аёллар сумкасида пластик карточка бўлиши ёнда уяли телефон олиб юриш каби одат тусига айланади ва мазкур минтақа нақдинасиз тўловлардан фойдаланиш борасида жаҳоннинг олди мамлакатларидан бири бўлмиш Швецияга етиб олса ажабмас.

Олис Скандинавиянинг ана шу мамлакатада шведлар яқин вақт ичида нақд пулдан батамом воз кечадилар деган тухмин асослидир. Зотан мамлакатда нақд пул айланмаси барча операцияларнинг 3 фоизинигина ташкил этади, операцияларнинг қолган 97 фоизи нақд пулсиз ҳисоб-китоб қилиш асосида амалга оширилмоқда. Бугунги кунда Швециядаги кўпчилик шаҳарларда аҳоли ҳатто автобусда йўл ҳақини мобил сервис ёрдамида тўламоқда, маҳаллий банклар эса умуман нақд пул иштирокидаги операциялардан қочмоқда. Ҳатто черковларга ионалар ҳам банк карточкалари ёрдамида берилмоқда. Қизиғи шундаки, мазкур қироллик жаҳонда биринчи бўлиб 1661 йили қоғоз пулларни муомалага киритган эди.

Мамлакатимиздаги вазият жаҳон миқёсидаги маром билан ҳамоҳанг бораётганлигига ажабланмаслик керак. Аммо, назаримда, баъзи масалаларга алоҳида эътибор бериш жоиз кўринади. Хусусан, бу жараённинг юртимиз миқёсидаги суръатлари қандай, бу ишда пешқадамлик қилаётган мамлакатлардан ибрат олиб, жараённи тезлатиш жоизми, қоғоз пулларсиз иш кўришдан бизга келадиган наф қандай сингари масалалар шулар жумласидандир. Қолаверса, сарф-харажатлар шунчалик каттаки, бу жараённи тезлатишга ошиқмаслик зарур, нақд пулсиз ҳисоб-китобларни ҳамма ерда жорий этиш учун янги технологиялар арзонлашишини кутган яхши шекилли деган андиша ҳам йўқ эмас.

Авалло шуни таъкидлаш керакки, биз қоғоз пуллар секин-аста «ўлиб бораётган» даврда яшамокдамиз. Бутун жаҳонни забт этаётган нақд пулсиз тўлов тизими бундай пулларни оқибат натижада «гўрга тиқса» керак. Компьютер технологиялари ва Интернет, криптография соҳасидаги ютуқлар, мобил алоқанинг кенг қулоқ ёйиши нақд пулсиз тўлов тизимининг ахборот бобидаги очик-ошкоралигини таъминлаб, курраи заминимизнинг ҳар қандай нуқтасида содир этилган барча транзакцияларни кузатиб ва назорат қилиб туриш имконини бериш орқали қоғоз пуллар даври таназзул сари юз буришини тезлаштирмоқда.

Бутун жаҳонда одамларнинг ҳамёни

тобора ихчамлашиб бормоқда. Негаки улар ёнларида қоғоз пул эмас, пластик карточка олиб юришни маъқул кўрмоқдалар. Ер юзи мамлакатларининг аксариятида нақд пулсиз операцияларнинг 40 фоизчаси пластик карточкалар ёрдамида содир этилмоқда. Нақд пулдан фойдаланишдаги энг паст кўрсаткичлардан бири Жанубий Кореяда қайд этилди (2 фоиз). Бу кўрсаткич АҚШда 7, Европа Иттифоқида эса 9 фоизга тенг.

Нақд пул билан тўлов амалга ошириладиган макон аста-секинлик билан бўлса ҳам бетўхтов торайиб бормоқда. Кўпгина мамлакатлар нақдинадан фойдаланишга чеклов жорий этдилар.

Буюк Британияда нақд пул воситасида амалга оширилган операцияларнинг 80 фоизини 10 фунт стерлингдан кам бўлган нарсаларни сотиб олиш ташкил этади. Канадада бу йўсинда олинандиган нарсалар нархи 25 доллардан ошмаслиги керак.

Таъкидлаш мумкинки, муайян қонунчилик ва солиқ муҳитини шакллантира бориб, нақд пулсиз муомала йўлини кенг очиб беришда давлат асосий манфаатдор томондир. Бу йўл қанчалик шинам ва қулай бўлса, бизнес аҳли, умуман аҳоли янги технологияларни шунчалик яхши, ташаббус билан ўзлаштира боради. Жумладан, Жанубий Кореяда йиллик савдо ҳажми 18 минг АҚШ долларидан ошадиган барча савдо ва хизмат кўрсатиш корхоналари тўловни пластик карточка билан олиши шарт. Фуқаролар учун нақд пул билан олинандиган кредит 610 доллар даражасида чекланади. Айни бир вақтда ҳақ ва тўловларни пластик карточка билан қабул қиладиган компаниялар учун солиқ имтиёзлари белгиланган.

Ўзбекистонда ҳам давлатимиз чакана савдо бозорида нақд пулсиз ҳисоб-китоб юритилишига алоҳида эътибор бермоқда. Ана шундай саъй-ҳаракат туфайли пластик тўловлар ҳажми йил сайин ортиб бормоқда. Ўтган йили навоийликлар 2011 йилга нисбатан 162 млрд сўмликдан кўпроқ, бинобарин, 560 млрд сўмлик товарни олишда ва хизмат кўрсатилишида пластик карточкадан фойдаландилар.

Айни бир вақтда қоғоз пулларнинг устун мавқеи сақланиб қолаётганлигидан далолат берувчи билвосита омиллар оз эмас. Эмиссия марказининг ахборотида қараганда, йил бошларида 5 773 чакана савдо объекти тўлов терминали билан таъминланган. Вилоятдаги озиқ-овқат маҳсулотлари бозорлари ва савдо комплексларининг ўзида 30 мингдан ортиқ савдо жойи қайд этилгани эътиборга олинса, бу иш етарли эмаслиги кўзга яққол ташланади.

Нақд пулнинг банкдан ташқари айланмаси муаммоси ҳам ўз долзарблигини йўқотмаётир. Бу борадаги вазият мазкур муаммо яна анча пайтгача атрофимизда ўралашиб юради деб айтиш учун барча асосларни беради. Солиқ, валютага оид жиноятлар ва жиноий даромадларни легаллаштиришга қарши курашиш департаменти вилоят бошқармасининг йил чоракларига оид бултурги ҳисоботларида нақд пул тушумини яшириш ҳоллари билан боғлиқ ўнлаб жиноят ишлари кўзгатирилганлигига доир ахборотлар акс эттирилган. Банкка топширилмаган нақд пул ҳажми йилнинг ҳар чорагида 4–6 млрд сўмга бормоқда. Жорий йилнинг

дастлабки уч ойи мобайнида Департамент бўлинмалари нақд пул билан боғлиқ қилмишлар юзасидан 67 та жиноят иши кўзгатирилди. Тижоратчи тузилмаларнинг кредит муассасаларига етиб бормаган маблағи 5 млрд га яқин суммани ташкил этди.

Бу ўринда гап тушумни яшириш билан боғлиқ фош этилган ҳоллар ҳақидагина бормоқда. Истеъмом бозори устидан ялли назорат бўлмаган бир шароитда (аслида бундай назоратни ташкил этишнинг имкони ҳам йўқ), иқтисодиёт бозор муносабатлари асосида йўлга қўйилиб, текширувларни камайтира бориш ва тадбиркорларга тобора кўпроқ эркинлик бериш тамойилига амал қилинаётган бир паллада назорат қилувчи органлар назарига нақд пулларнинг банкдан ташқари айланмасининг озгина қисми тушмоқда, холос. Бундан ташқари, амал қилувчи нормаларнинг қатъий талаблари баъзан етарлича ижро билан таъминланмайди. Маҳсулотни кўча усулда, кўтариб сотишни тақиқловчи савдо қоидаларига¹ ҳамма жойда беписанд қаралмоқда (бу йўсиндаги савдо фақат нақд ҳисоб-китоб асосида амалга оширилади). Юқорида

натижаларга эришиш имконини берадиган воситалар бор. Пластик карточка нақд пулнинг энг асосий муқобили эканлигини ким билмайди дейсиз?! Тўлов билан боғлиқ ишларда электрон усул тантан қилаётганлиги барча транзакцияларни тўлиқ назорат қилиш ва амалда хуфийна иқтисодиётни йўқ қилишга имконият яратмоқда. Бу жараёнга қўшимча омил бахш этиш учун навбатдаги янги ташаббуслар керак бўлади.

Ҳукуматимизнинг 268-сон қарори² билан 1994 йили пластик карточка ҳаётимиздан ўрин олишига йўл очилди. Бироқ янги тўлов тизими анча вақтгача ялли истеъмом воситаси рутбасига эришмади. Давлатимиз раҳбарининг ПҚ-1325-сон қарори³ эълон қилинган 2010 йилнинг апрели бу борада бурилиш нуқтаси бўлиб қолди. Мазкур қарорнинг 2-иловасида ҳисоб-китоб терминаллари билан жиҳозланиши шарт бўлган 12 та чакана савдо ҳамда хизмат кўрсатиш соҳаси объекти рўйхати берилган. Навоийликлар электрон «ҳамён» қўллашга жадал тарзда ўтказила бошланди. Улар иш ҳақининг тенг ярмини пластик карточкада ола бошлагач, бу янгиликнинг

номи зикр этилган Қоидада кўра турғун савдо нуқтасидан четда фақат салқин ичимликлар ва музқаймоқ сотишга руҳсат этилган. Амалда эса дўкончада бемалол савдо қилиш мумкин бўлган ҳамма нарсга гавжум жойларда шу йўсинда сотилмоқда. Бундан ташқари, савдонинг мазкур шакли яшшигина ривожланиб, янгичароқ тус олмоқда. Навоий шаҳридаги марказий озиқ-овқат моллари бозорида нон-булка ва қандолатчилик маҳсулотлари сотилаётган дўкончалар пайдо бўлиб қолди. Барча белгиларига кўра уларни турғун савдо нуқталари дейиш мумкин, аммо бу дўкончаларда назорат-касса машиналари йўқ, тўлов терминаллари ҳақида-ку гапирмаса ҳам бўлади.

Тўғри, йигирма йилча олдин нақд пул маблағларининг банкдан ташқари айланмасига мамлакатимизда жиноий жавобгарликкача бўлган қаттиқ жазо чораларидан бўлак нарсга муқобил бўлмасди. Эндиликда эса собитқадамлик билан, босқичма-босқич иш олиб бориб, дуруст

қадрига етдилар. Маҳаллий маъмурлар ҳам электрон ҳисоб-китобдан фойдаланишда истеъмомчилар ортиқча муаммоларга дуч келмаслигини кўзлаб етарлича саъй-ҳаракат кўрсатдилар. Натижада икки йил ичида пластик карточкалар минтақада одатий тўлов воситасига айланди-қўйди. Ҳозирги кунда Навоийда коммунал хизмат тўловларининг 70 фоизчаси шундай карточкалар ёрдамида амалга оширилмоқда. Авиация ва темир йўл билетларини олишда, алоқа ва меҳмонхона хизматлари ҳақини, савдо тармоқларида товарлар ҳақини тўлашда пластик карточкалардан тобора кўпроқ фойдаланилмоқда.

Аммо нақд пул билан амалга ошириладиган ишлар эгаллаб турган маррани бой бермасликка ҳаракат қилмоқда. Кичик бизнесучунбуҳамонэнгмақбултўловвоситаси бўлиб турибди. Чакана товар оборотининг асосий залвори кичик бизнесимизга тушиши эса сир эмас. Тўлов терминаллари ўрнатиш ҳам вазиятни унча ўзгартирмади. Чакана савдо соҳасидаги кичик бизнес

Грецияда 3 минг евродан қиммат турадиган харид учун, Италияда эса 1 минг евродан ортиқ миқдордаги битимни амалга оширишда нақд пул тўлаш тақиқланган. Болгария ва Испанияда турар жойни нақд пулга сотиш мумкин эмас. Аксарият мамлакатларда товарнинг ҳақини нақд пул билан тўлаш мумкин бўлган энг юқори чегараси белгилаб қўйилмоқда.

¹Улғуржи ва чакана савдо фаолиятини амалга ошириш тартиби тўғрисидаги низомнинг (Вазирлар Маҳкамасининг 26.11.2002 йилдаги 407-сон қарори билан тасдиқланган) 19-банди.

²Вазирлар Маҳкамасининг «Visa» дебёт ва кредит карточкаларини муомалага чиқаришни тезлаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги 26.05.1994 йилдаги 268-сон қарори.

³«Банк пластик карточкаларидан фойдаланган ҳолда ҳисоб-китоб тизимини ривожлантиришни рағбатлантириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида».

⁴Мамлакат Президентини Ислоҳ Каримовнинг «Бош мақсадимиз — кенга кўламли ислохотлар ва модернизация йўлини қатъият билан давом эттириш» маърузаси (2013 йил 18 январь).

ПУЛГА НЕ ҲОЖАТ!?

назорат-касса машиналари билан ишлаш қоидаларини бузиш борасида ҳамон солиқ идораларининг статистика ҳисоботларини «орқага тортиб турибди». Эндиликда бунга тўлов терминалларини қўллаш билан боғлиқ қоидабузарликлар ҳам қўшилди. Бу йўналишдаги ҳуқуқбузарликларга ҳам касса аппаратларини ишлатишдаги қинғирликлар учун мўлжалланган жазолар белгиланган.

Агар биз чиндан ҳам хуфийна иктисодиётга ва жиноий даромадларни легаллаштиришга чек қўйишни истасак, пул билан ҳисоб-китоб қилинадиган харидларга нисбатан чеклов жорий этишимиз мақсадга мувофиқ бўлган бир палла етиб келди. Кўчмас мулк ва автомобилларни нақд пул эвазига олишни ёки, айтилик, қиймати 3 млн сўмдан ортиқ бўлган барча харидлар учун нақд пул тўлашни тақиқлаш бу борада дастлабки одим бўлиб қолиши мумкин. Чет элларда бундай чора дуруст иш бермоқда. Бизда ҳам бу чора қўл келишига шубҳа йўқ.

Бундай чоралар банкларни чакана савдо бозорига кўпроқ эътибор бериш ҳамда маҳсулот истеъмолчилари учун жозибалироқ таклифлар билан чиқишга ундаса ажаб эмас. Зотан пластик карточка салоҳияти етарлича рўёбга чиқарилмаётганлигида банкларнинг ҳам қандайдир даражада айби бор. Пластик карточкалар ҳисобига ўтказилган тушум суммасининг 3 фоизини олиб қолаётган миллий банкирлар «ноу-хау»сини ҳам шу жумлага киритиш лозим, деб ўйлаймиз.

Ёки нақд пулларнинг банкдан ташқари айланмаси билан боғлиқ муаммони олайлик. Барча белгиларига қараганда бу кредит муассасаларига тааллуқли масала. Улар тадбиркорларнинг пул маблағлари олишини қийинлаштириш билан аслида ликвидликни ошириш ва ресурс базасини кенгайтириш йўлига ўзлари ғов бўлмоқдалар. Ҳолбуки бу ишдан энг аввало улар манфаатдор бўлиши керак. Шунинг учун ҳам бозорга дадил чиқиб, ўз хизматларини тавсия этиш ва миқдорлар доирасини кенгайтириш зарур. Бироқ, мамлакатимиз банклари учун бу жилла долзарб аҳамият касб этмайди. Негаки, уларнинг «касса»си тўлдирилиши учун жавобгарлик... савдо ва хизмат кўрсатиш соҳаси корхоналари тушулари банкка келиб тушишини назорат қилувчи солиқ органлари зиммасида.

Юридик шахслардан фарқли равишда жисмоний шахсларда ўз сармоясини сақлаш ва кўпайтириш йўлларини танлаш имконияти кенгроқ, улар кредит муассасаларининг ёрдамисиз ҳам иш битиришлари мумкин. Банклар фуқароларнинг ҳомонатларини жалбэтиш, бозорга одамларни қизиқтирадиган хизматлар билан чиқиш учун ғайрат-шижоат кўрсатишлари, муносиб маркетинг ечимларини тақдим этишлари лозим. Маълумки, банкларнинг энг кенг тарқалган аънавий хизмат силсиласи депозитлар, истеъмол кредитларини қамраб олади. Лекин ҳозирча ипотека бозорида жонланш сезилмаяпти, кенг талаб этиладиган товарлар олиш учун қарз оламан деб банкларнинг кредит бўлимларида навбат кутаётганлар йўқ ҳисоб. Аҳвол шундай бўлгач, банклар ҳанузга қадар истеъмолчиларимизга кредит карталари таклиф этишга журъат қила олмаётганликларига, ташвиши камроқ дея дебет карталари билан иш олиб боришни маъқул кўраётганликларига ажабланмаслик керак. Ана шу йўсин чекланб қолган маконда нақд пулсиз тўловлар ўсиши учун янги нуқталар топиш бағоят қийиндир.

Давлатимиз раҳбари мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг якунлари ҳамда 2013 йилга мўлжалланган энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган ҳукумат мажлисида сўзга чиқиб*, алоҳида таъкидлагандек, «Биз ўзимизга шунини аниқ тасаввур этишимиз керакки, иқтисодиётнинг барча соҳаларига, кундалик ҳаётимизга замонавий ахборот-

коммуникация тизимларини кенг жорий этиш бўйича туб ва ижобий маънодаги портлаш эффектини берадиган ўзгаришларни амалга оширмасдан туриб, истиқболдаги мақсадларимизга эришиш қийин бўлади. Биз қисқа вақт мобайнида нафақат ахборот хизматлари кўрсатишнинг кўплаб турлари бўйича мавжуд камчиликларни бартараф этишимиз, балки ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш борасида юксак даражага эришган илғор мамлакатлар сафига қўшилишимиз зарур».

Бу қоқоқлик нақд пулсиз тўловлар бозорида банкларга жиддий рақобатчи бўлишга қодир янгидан-янги иштирокчилар бозорга чиқаётган, янги технологиялар тобора кенг қулоч ёйиб бораётган бир шароитда янада равшанроқ даражада кўзга ташланмоқда. Интернет ҳамда Google Wallet, PayPal, M-Pesa, Pulse +, OboPay сингари электрон тўлов мобил тизимлари карвонбошига айланиб бормоқда.

Мобил уяли алоқа технологиялари билан оdatий банк операцияларининг ўзаро пухта ҳамкорлигига жаҳоннинг энг ривожланган минтақаларида эмас, балки... Кенияда эришилди. Африкадаги иқтисодиёти унча ривожланмаган ана шу мамлакатда мобил молиявий хизматлар бозори кейинги беш йил ичида тасаввур қилинганидан ҳам кескин даражада ривожланди. Бу ютуқнинг омили мамлакатда банктармоғи ривожланмаганлигидава кредит карточкалар билан операциялар кам ўтказилганлигида дейиш мумкин. Жаҳон банкнинг маълумотларига қараганда, Кенияда ҳозир мобил телефонлар катта ёшликилар сонидан кўпроқдир. Балоғат ёшидаги ҳар беш кишидан тўрттаси депозитларни тўлдириш ёки кредитларга хизмат кўрсатилиши учун Safaricom маҳаллий операторининг M-Pesa тизимидаги SMS-хабарларига асосланадиган мобил тўлов пулларидан фойдаланмоқда.

Мобил тўловларнинг инқилобий тусдаги тўлқинида уяли телефон операторлари ўзлари учун қўрилмаган ҳолда банкларга хос вазифаларни зиммага олишлари мумкин. Жумладан, Кениянинг ўша Safaricom компанияси асосий бизнеси, яъни уяли алоқа хизматлари кўрсатишдан ташқари мобил кредитлар эмиссияси билан ҳам шуғуллана бошлади. Бу иш суҳбатлашиш учун оператор кредитга берадиган вақт йўсинида бўлади. Дарвоқе, ҳозирча пул борасида мобил инқилоб бошланганича йўқ. Бу инқилоб кенияликлар ўз M-Pesa мобил тизимларини маҳаллий валюта – шиллингга конвертация қилиш имкониятидан батамом воз кечган куни содир бўлади. Ўша куннинг ўзида Safaricom амалда Кениянинг мобил марказий банкига айланади.

Ўтган асрнинг бошларида немис иқтисодчиси Сильвио Гезелль ўзининг «Табиий иқтисодий тартиб» деган китобида бежиз бундай деб ёзмаган: «Фақатгина газеталарга ўхшаб эскириб саргайиб кетадиган, картошка сингари чирийдиган, темир каби занглайдиган ва эфир мойи каби учиб йўқ бўлиб кетадиган пулларгина картошкага, газетлага, темирга ва эфирга алмашиниш учун муносиб восита бўлишга қодир. Харидорлар ва сотувчилар товарнинг ўзидан ҳам кўра айна шундай пулларни маъқул топмайдилар. Ана шундагина пул унга соҳиб бўлишдан афзалликлар кутаётганимиз учун эмас, балки бизга шунчаки алмашув воситаси сифатида керак бўлгани учун ҳам пул деб товардан воз кечишимиз мумкин».

Бундай қараганда ғалатироқ туюлувчи ана шу ғояни реал тарзда рўёбга чиқариш мумкин. Ялпи электронлаштириш асосида пул шунчаки алмашув воситаси бўлиб қолиши, одатий кўринишдаги банк тизими барҳам топиб, бозорда унинг ўрнини илгари молия хизматларига мутлақо алоқаси бўлмаган компаниялар эгаллаши ҳеч гап эмас.

Амир МАҲМУДОВ,
ўз мухбиримиз.
Навоий шаҳри.

Менинг лавозимимни қисқартиришмоқчи. Бошқа тегишли мутахассислик ва иш малакаси йўқлиги муносабати билан менга вақтинча ишда бўлмайдиган (болани парваришлаш таътилида бўлган) ходиманинг ўрнига ўтиш таклиф қилинди. Мен рози бўлдим. Ва мен билан асосий меҳнат шартномасига ушбу ходима таътилдан қайтиб келгунча унинг иш жойига ўтказиш тўғрисида қўшимча келишув тузишди.

Агар у ишга чиқишни хоҳлаб қолса, мен нима қиламан?

Бундай ҳолда мен билан меҳнат шартномаси қандай бекор қилинади: ходим ишга қайтган кундан бошлаб қисқартириш муносабати биланми ёки бошқа асосга кўрами?

С.Ҳайдаров.
Тошкент шаҳри.

ХОДИМА ИШГА ҚАЙТСА...

– Ходимлар сони ёки штати қисқариши муносабати билан ходимлар билан меҳнат шартномасини бекор қилиш қуйидаги шартлар мавжуд бўлганда тўғри бўлади:

а) ходимлар сони ёки штатининг амалда қисқариши юз берган. Ушбу ҳолат ходимлар сони ёки штати қисқарилиши тўғрисида буйруқ ва қисқартириш тадбирлари бошланишига қадар тасдиқланиши керак бўлган янги штат жадвали билан тасдиқланиши керак;

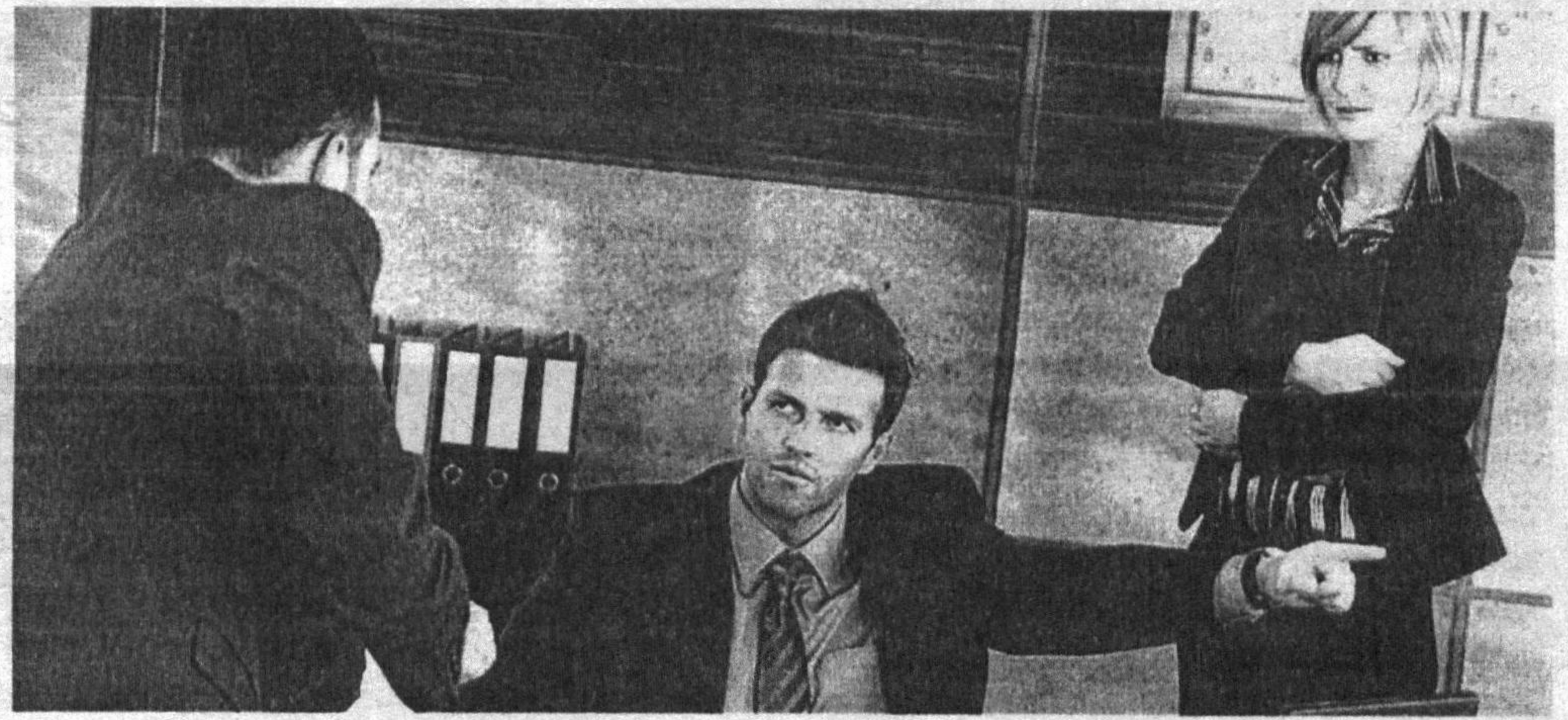
б) ходим ишда қолдириш учун имтиёзли ҳуқуққа эга эмас. Меҳнат кодекси (МК)нинг 103-моддасига мувофиқ ишда қолдириш учун имтиёзли ҳуқуқ малакаси ва меҳнат унумдорлиги юқорироқ бўлган ходимларга берилади.

Ходимлар сони ёки штати қисқариши муносабати билан меҳнат шартномасини

бекор қилишга ходимни унинг розилигисиз бошқа ишга ўтказиб бўлмаган тақдирдагина йўл қўйилади (МКнинг 92-моддаси).

Афсуски, сизнинг ҳолатингизда бошқа ишга ўтказиш меҳнат шартномаси турига таъсир қилган: муддатсиздан у муддатли меҳнат шартномасига айланган, чунки мазкур лавозим ижтимоий таътилда бўлган ва унга қонунчиликка мувофиқ иш жойи сақланган бошқа ходимга берилган (МКнинг 76-моддаси). Ушбу ҳолда меҳнат шартномаси шу ходим ишга қайтган кундан эътиборан бекор қилинади (МКнинг 105-моддаси).

Меҳнат кодекси муддатли меҳнат шартномасининг бекор қилинишини бирор-бир компенсациялар тўлаш ёки моддий қўллаб-қувватлашнинг қўшимча қафолатларини бериш билан боғламайди.

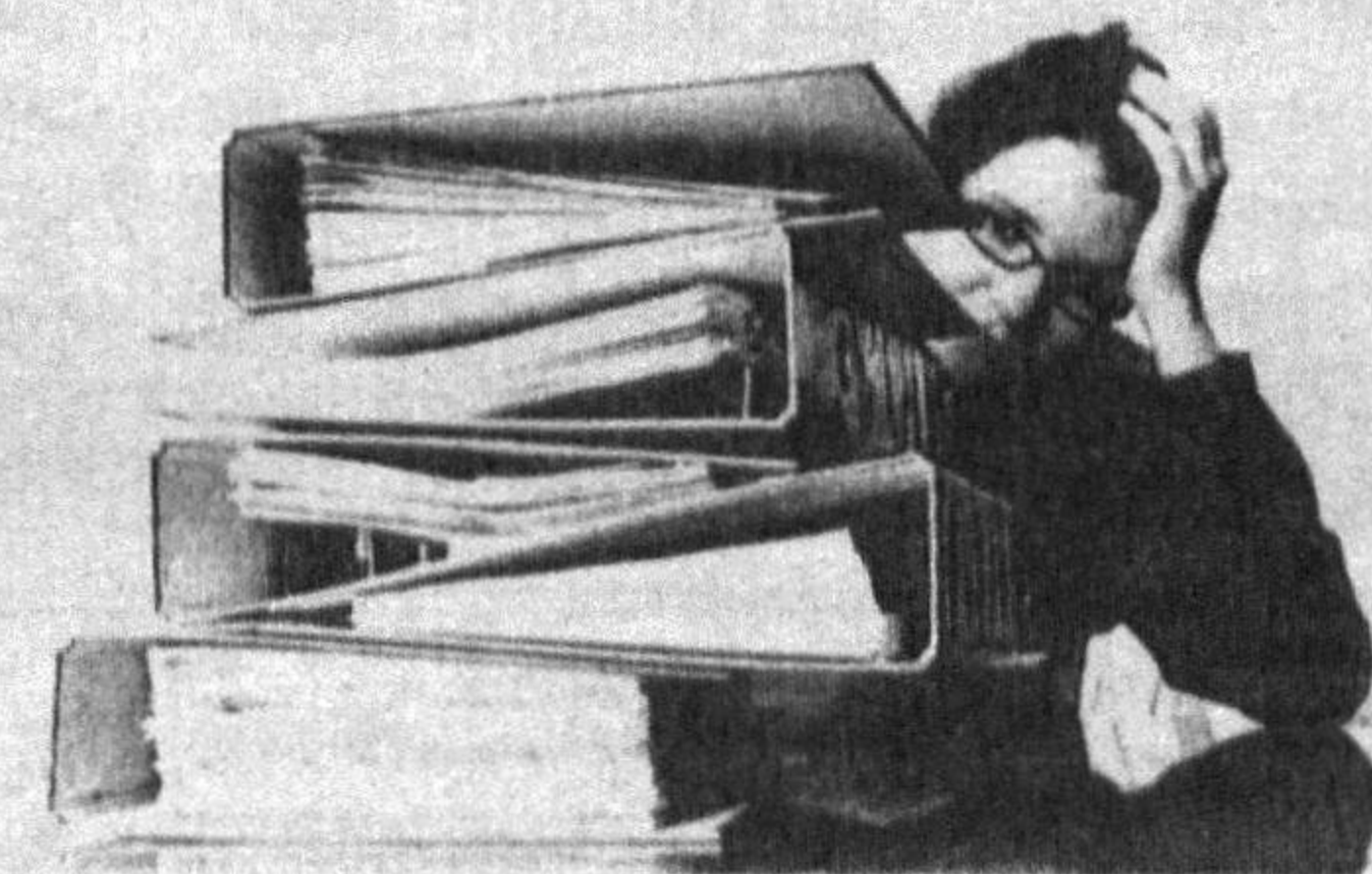
ТАЪТИЛ ҚИСМЛАРГА БЎЛИНСА

24 иш кунига таътил олган ходимимиз уни қисмларга бўлмоқчи: 1 ҳафта + 2 ҳафта + 1 ҳафта. Уни қандай расмийлаштириш керак?

О.Нафасова.
Термиз шаҳри.

– Таътилни қисмларга бўлиш Меҳнат кодексининг 146-моддасида назарда тутилган*. Унга биноан ходимнинг хоҳишига кўра унинг ёзма аризаси асосида таътилни қисмларга бўлишга йўл қўйилади.

Бироқ ходимнинг ушбу ташаббусига иш берувчининг розилиги олиниши керак. Таътилдан қисмларга бўлиб фойдаланиш масаласи олдиндан (календарь йилда йиллик таътиллари бериш навбатчилиги жадвали тузилаётганда) ёки ходимга йиллик таътил бериш олдиндан ҳал қилиниши мумкин.

Кодексда белгиланишича, таътил қисмларга бўлинганда таътилнинг бир қисми (бўлинмас қисми) 12 иш кунидан кам бўлмаслиги лозим, қолган таътил эса ходимнинг хоҳишига кўра кам муддатли қисмлар билан берилиши мумкин. Шу сабабли 15 иш кунлик таътил қуйидагича бўлиниши мумкин: 12 + 3; 12 + 2 + 1; 12 + 1 + 1 + 1; 24 иш кунлик таътилда: 12 + 12; 12 + 4 + 4 + 4; 12 + 3 + 3 + 3 + 3 ва ҳоказо.

Тақдим этиладиган қисмларнинг исталган бирортаси таътил муддатига кириши боис, уларнинг ҳар бири иш берувчининг алоҳида ёзма буйруғи (фармойиши) билан расмийлаштирилиши керак. Бунда таътилнинг ҳар бир қисмига ходимга таътил берилиши тўғрисида хат-ҳисоб-китоб расмийлаштирилиши керак.

Кадрлар хизмати мутахассислари амалдаги қонун ҳужжатлари билан, ҳатто агар ходим таътилни бир иш кунига олса ҳам, таътил бериш таомили учун белгиланган барча қоидаларни ёдда тутишлари ва уларга риоя қилишлари лозим.

*Таътилни қисмларга бўлиш мумкинлиги Ўзбекистон томонидан ратификация қилинган Халқаро меҳнат ташкилотининг Ҳақ тўланадиган таътиллари тўғрисидаги 132-сон конвенциясида (Женева, 24.06.1970 йил; 1973 йил 30 июндан кучга кирган) ҳам назарда тутилган.

Бир воқеа терговчи бўлиб ишлаган кезларим рўй берган эди. Ушанда қўлини совуқ сувга уришни ҳам хохламайдиган, ортиқча меҳнатсиз пул топиб тараллабедод юришни кўзлаган 18-19 яшар иккита ишқамас от ўғирлаб лўлиларга сотишни мўлжал қилган экан. Уша кезлари шаҳарнинг чеккасида лўлилар тўдаси кўним топганлиги уларнинг ниятини оловлантирибди. Бу такасалтанлар яхши отдан қайси лўли бош тортарди деб ўйлашибди, ўзларича.

Қоронғида топишган икки дўст хусусий хонадон ҳовлисига кириб, ўтлаб юрган отни намакопга бўктириб олиб, сўнг яхшилаб қуритилган нон бўлақларини бериб, куппа-кундуз куни ўзларига эргаштириб секингина олиб чиқиб кетишибди. Уй эгалари от йўқолганини бир неча соатдан кейингина билишибди. Аввалига ён атрофдаги яйловлардан отни қидириб кўришибди. Қоронғи тушиб, от ўғирланганлигига ишонч ҳосил қилгач, милицияга хабар қилишибди. Таассуфки, ўтган вақт мобайнида ўғирларнинг изи ҳам, от жониворнинг изи ҳам босиб ташланганлиги боис исковуч ит ҳам топишга ёрдам бера олмабди.

Ўғирлар отни тўғри лўлилар қароргоҳига олиб бориб, сотмоқчи бўлишган. «Азаматлар»га қанчалик ғалати туюлмасин, бу лўлилар қинғир йўлдан эмас, тўғри йўлдан юрадиган бўлгани учун каззоблар билан мулоқот қилишни исташмабди. Ана шунда от ўғирлари кимдир ахир сотиб олар деган фикрда жониворни ҳовлима-ҳовли олиб юришибди. Эгриликни ёқтирмайдиган яхши одамлар аллақандай иккита йигит, афтидан, ўзларига тегишли бўлмаган отни сотиш илнжидида юрганлигини милицияга маълум қилибди. Оқибатда ўғирлар жиноят устида, бинобарин ўғирланган от жониворини тутган ҳолда қўлга олинган.

Ушанда экспертиза ўтказишга ҳам ҳожат бўлмаган. Йигитлар ушлангани ҳамони ҳаммасини айтиб бериб, айбларини бўйниларига олганлар. От эгасига қайтарилган, айбдорлар озодликдан маҳрум қилиш билан боғлиқ бўлмаган жазо олиб, ахлоқ тузатиш ишларига юборилган.

Кейинроқ содир бўлган иккинчи воқеа кўй ўғирланиши билан боғлиқ эди. Биз ушанда бир эмас, иккита трассологик экспертиза ўтказдик. Ўғрилик жабрла-

шу қолипларни бизга текшириш учун юборишди. Трассологик экспертиза из қолдирган шиналар моделини аниқлаб берди.

КЕСИК АРҚОН... ИШНИ ФОШ ЭТДИ

Ўтган асрнинг 20-30-йилларида от, қорамол ва кўй-эчки ўғирлаш анчагина кенг тарқалган жиноят турлари сирасига кирарди. Криминалистика соҳасида бугунги кунда ҳам жониворларнинг изларини текшириш юзасидан трассологик экспертиза мавжуд. Тўғри, бунарс, айтайлик, транспорт воситалари изларини текшириш каби долзарб эмас. Ҳар хил автомобиллар расм бўлган бир паллада отни ўғирлашга кучгайрат сарфлашга не ҳожат. Қолаверса, уни боқиш, суғориш, парваришлаш сингари ташвишлари ҳам бор.

Узоқ йиллик меҳнат фаолиятим мобайнида жониворларни ўғирлаш билан боғлиқ иккита ҳолатни текширишга тўғри келган.

нувчининг яқин таниши томонидан содир этилган. Улар ўртасида пул борасида қандайдир олди-берди бўлганлиги боис бир неча кўйи йўқолганлигини билгач, жабрланувчи айни кимдан шубҳа қилаётганлигини баён этган ҳолда милицияга мурожаат қилди. Кейинчалик аниқланишича, унинг даъвоси асосли эди.

Энди ўғирланган кўйлар ҳақида. Уларни ҳайдаб, табиийки, узоққа олиб кетиб бўлмайди. Шу сабабли ҳаммасини юк машинасига ортишган. Терговчи машина изларини аниқлашга, гипс ёрдамида излардан иккита қолип олган. Ана

Шу асосда бунақа шиналарни қандай машиналарга ўрнатиш мумкинлиги аниқланди. Улардан «ГАЗ-53» ва унга ўхшаш юк автомобиллари фойдаланиши мумкин экан. Айбланувчи кўйларни ташиш учун ҳалқа йўли бўйлаб кетаётган «ГАЗ-53» автомобилни тўхтатганлиги кейинчалик маълум бўлди. У машина ҳайдовчисидан сотиб олган кўйларини элтиб беришни сўрабди. Ташувчига келишилган ҳақни тўлабди. Ҳайдовчининг исмини ҳам, автомобиль номерини ҳам билмас экан. Шу сабабли тезкор ходимлар бу автомобилни топа олмадилар.

Шу иш бўйича иккинчи трассологик экспертизани жабрланувчи гумон қилинувчининг ҳовлисидаги мана бу кўйлар менинг ўғирлатган кўйларим деб кўрсатганидан кейин ўтказдик. Афсуски, кўйларнинг қулоғида кимга тегишлилигини аниқлаш мумкин бўлган тамга-ҳалқа йўқ эди. Гумон қилинувчи бу жониворларни ўғирлаб олганлигини рад этиб, ҳовлидаги қўрада фақат ўзининг кўйлари турганлигини айтиб, сўзида қатъий тураверди.

Кўйларнинг бўйнида кесик арқонлар осилиб ётарди. Ана шу кесик арқонларни ҳам, кўй ўғирланган қўра устунларидаги арқон қолдиқларини ҳам терговчи булар илгари бир бутун бўлган-бўлмаганлигини аниқлаш учун бизга текширишга юборди.

Айтиш жоизки, арқонларни кесик жойига қараб, бир бутун эканлигини аниқлаш жуда мушкул. Чунки турли мақсадларга мўлжалланган арқонлар, шу жумладан хўжалиқда ишлатиладиган оддий арқонлар арқоғи ўралишида технологик ўзига хос хусусиятлар бор. Шу боис баъзи арқонлар кесилганда учлари титилиб, кесик ўрни йўқолади ҳисоб. Кўйлар бўйнидаги арқон анча йўғон, кўп ишлатилганлигидан шу даражада ифлосланиб, қаттиқ қатлам билан қопланган эканлиги боис кесик учлари жуда яхши сақланган эди. Арқонлар пичоқ билан бир ҳаракатда қирқилмаган, балки арралагандек қилиб кесилган. Шу сабабли бўлса керак, кесик жойлар текис эмас эди. Бу ҳол қиёслаб асосида улар илгари бир бутун арқон бўлган деб хулоса қилиш имконини берарди. Хулосага қиёсланаётган объектлардаги кесик чизиқлар ўхшаш эканлиги аниқ кўриниб турган фотосуратлар илова қилинди.

Кўй ўғирлаган шахс хулоса билан танишиб, фотосуратларни кўргач, кўйлардаги арқон қолдиқларини кесиб олиб ташламаганлигига афсусланди, холос. Кўй эгаси ўғирлатган жониворлар баҳосидан анчагина кўп миқдорда менга қарз эди деб, ўғирлаганига сира пушаймон эмаслигини айтди.

ФИРИБГАРЛИК ЎЗАНИДАГИ АБЖИРЛИК

Автомобиль агрегатларининг, хусусан кузов ва двигателининг тартиб рақамини жиноий мақсадда турли усуллар билан ўзгартириш ҳоллари оз эмас. Аммо давлат рўйхатга олиш номер белгилари билан лўтибозлик қилиш унча кўп учрамайдиган қилмишлар сирасига кирарди. Одатда жиноятчилар қалбаки номер белгиларини тайёрлаб қўя қоладилар. Амалиётимизда эса давлат номер белгиларидаги айрим рақам ёки ҳарф ўзгартирилганлиги билан боғлиқ воқеалар ҳам учраб қолади.

Экспертиза ўтказиш учун бизга қалбаки номер белгилари келиб тушганда уларни текшириш одатда унча мураккаблик туғдирмайди. Чунки қалбаки белгилар кўп ҳолларда завод технологиясига риоя этилмаган ҳолда тайёрланади. Баъзан шунчаки кўз ташлаш номер белгиси қалбаки деб хулоса чиқариш имконини беради. Хусусан, белги тунукаси ясси, хос бўртмаларсиз тайёрланган, ҳатто рақам ва ҳарфлари штамп ёрдамида туширилмаган, шунчаки бўйлаб йўли билан тайёрланган ҳоллар ҳам учрайди. Дарвоқе, кўпол тарзда тайёрланган қалбаки номер билан бир автомобиль анча вақтгача шаҳарда бемалол юраверган, негаки узоқроқдан қусур жилла кўзга ташланмас экан.

Бунчалик тўпори тарзда бўлмаса-да, ҳар қалай текшириш асосида ортиқча қийинчиликсиз аниқлаш мумкин бўлган қалбакиликлар ҳам учрайди. Улар-

да завод технологиясига риоя қилинмаган, ҳарфлар ва рақамларнинг қиёфаси ва ўлчами стандартларга номувофиқлик, қолаверса ишлаб чиқарган корхонанинг зарур хос белгилари қўйилмаган бўлади. Ҳатто баъзан бўёқ ранги бирмунча бошқачароқ, устига устак стандарт бўйича бўялмаган бўлади.

Диагностикага бўй бериши бағоят мушкул ҳоллар ҳам учраб туради. Эсимда, бир сафар текширилаётган битта енгил автомашинага тегишли иккита давлат номер белгисини экспертизага олиб келишди. Ташқи кўринишдан уларнинг асл нусха эканлигига шубҳа йўқ: тунукача рисоладагидек қилиб кесилган, бўртма белгиларнинг ҳаммаси штамп билан аниқ туширилган, стандартларга ҳам мос. Бўёғи ҳам бундай қараганда стандарт даражасида. Бунақа пайтларда кўздан кечириш ва бирламчи текширишнинг ўзи ки-

фоя эмас. Зотан бу йўсиндаги ёндашув номер белгилари заводда ишлаб чиқарилганлигидан далолат беради.

Кимёвий дорилар (реактивлар) ёрдамида текшириш шуни кўрсатдики, рақам белгиларининг биринчи ярми билан иккинчи ярмидаги бўёқ бир-бирдан фарқланади. Бу ҳол текширувдан ўтказилаётган, завод усули билан тайёрланган номер белгилари ўзгартирилган деб тахмин қилиш имконини берди.

Бир амаллаб бўёғи кетказилгач, ҳар иккала номер белгисиде биттадан рақам ўзгартирилганлиги маълум бўлди. Тунуканинг ана шу жойлари ниҳоятда эҳтиёткорлик ва пухталиқ билан тўғрилиб, бошқа рақамлар туширилган, бинобарин шу йўл билан «6» рақами «4» рақамига ўзгартирилган. Қалбакилаштириш маҳорат билан адо этилган, ўзгартирилган рақамларнинг кўриниши ва ўлчамлари завод рақамларининг кўриниши ва ўлчамларига батамом мос. Хуллас, трассологик экспертизасиз рақамнинг қайта туширилганлик фактини аниқлаш мушкул. Лекин халқимиз топиб айтганидек, қинғир ишнинг қийиғи барибир чиқар экан.

Ольга МАРШАНСКАЯ,

Адлия вазирлиги ҳузуридаги Республика суд экспертизаси марказининг давлат суд эксперти.

Иқтисодий-ҳуқуқий газета
НОРМА МАСЛАХАТЧИ
ҲУҚУҚ
СОЛИҚЛАР
БУХГАЛТЕРИЯ

ТАБСИСЧИ «Norma Namkor» МЧЖ

Газета 2006 йил 26 декабрда
Ўзбекистон Матбуот ва ахборот
агентлигида рўйхатга олинди.
Рўйхат рақами 0074.

БОШ МУҲАРРИР
ФАРҲОД ҚУРБОНБОВ
ТАҲРИРИЯТ МАНЗИЛИ:
100105, Тошкент ш.,
Миробод тумани,
Таллимаржон кўч., 1/1,
Тахририят тел. 283-44-27
Обуна бўлими тел. 200-00-30

E-mail: gazeta@norma.uz, normapress@mail.ru

www.norma.uz
Нашр учун масъул:
Нодир Алимов

Муаллифлар фикри доим ҳам тахририят нуқтаи назарига мос келавермабди.

Тахририят муштарийлар билан ёзилиб туриш имкониятига эга эмас.

«Norma maslahatchi»да эълон қилинган материалларни тўлиқ ёки қисман кўчириб босиш, электрон ва бошқа манбаларда кўпайтириш, тарқатишга фақат «Norma» газеталари бирлашган тахририяти» МЧЖ билан тузилган шартнома асосида йўл қўйлади.

Газета тахририят томонидан таъёрланган диапозитивлар ёрдамида «TOPPRINT» МЧЖ босмаҳонасида босилди (Тошкент ш., Миробод тумани, Таллимаржон кўч., 1/1).
Индекс - 186 Буюртма 958 Агади 2 315. Баҳоси келишилган нархда
Газета 2013 йил 13 майда соат 17.00 да топирилди.
ISSN 2010-5223